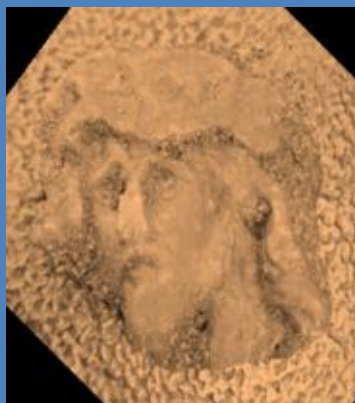

Historisch overzicht Greveschutven en Achtereinds Laag

Foto verslag deel 1. Vondsten in een natuurherstelgebied van
Brabant Landschap : bodem, landschap, jagers vissers en
verzamelaars, veenwinning door boeren en een
karperkwekerij.

Jacques van Kessel & Willie Oomen
December 2021

Fotografie kaft: Jacques van Kessel.

Fotografie binnenwerk: Willie Oomen, Bep Janssen, Jan Roijmans,
.

Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming, noch mag het zonder schriftelijke toestemming worden gebruikt voor commerciële toepassingen en/of voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

INHOUD

Voorwoord	3
Inleiding	4
Werkwijze	6
Resultaten	9
Bodem	13
Landschap	18
Steentijd	24
Turfsteken	33
Visserij	65
Literatuur	100

Voorwoord.

In 1981 kon ik beginnen te werken bij Brabants Landschap met als standplaats Heeze. Het natuurbeheer was een nieuw vakgebied voor me maar het was niet moeilijk te zien dat van alle gebieden die onder mijn beheer vielen de Visvijvers van Valkenswaard zeer bijzonder waren. Toentertijd waren de vijvers nog verhuurd aan de OVB. Toen die stopten met de viskweek, aan het begin van de 21-e eeuw, kwam het beheer helemaal in handen van Brabants Landschap.

Alle vijvers waren gegraven behalve...het Greveschutven. Een heel bijzonder ven dat zijn sprankeling aan het verliezen was door een dikke sliblaag die in de tijd van de visteelt was ontstaan. Het ven raakte ook een deel van zijn water kwijt door drainage van landbouwgrond direct ten noorden van het ven. Toen die gronden uit de pacht kwamen had Brabants Landschap de handen vrij bijna 100.000m³ van de voedselrijke bovengrond af te graven en de sloten te dichten. Tevens werd de sliblaag uit het ven gegraven. Een hele klus waarbij ruim 30.000 m³ slib werd afgevoerd. Het eerste jaar van het 'nieuwe' Greveschutven is veelbelovend.

De cultuurhistorische sporen in het drooggezette Greveschutven werden op de voet gevolgd door de zeer enthousiaste vrijwilligers Jacques van Kessel en Willie Oomen. Zij hebben vele uren aan onderzoek besteed. Niet alleen ter plaatse maar ook in oude archieven en geschriften. Het resultaat is een zeer waardevol cultuurhistorisch rapport van hun hand, gedocumenteerd met fraaie foto's. Nog nooit eerder is de historie van het Greveschutven (en de visvijvers) zo goed beschreven. Brabants Landschap dankt Jacques en Willie voor het indrukwekkende rapport.

Mari de Bijl

Inleiding.

In het kader van het natuurherstel Geveschutven in Valkenswaard is in opdracht van Brabants Landschap en met medewerking van de Provincie Noord-Brabant, de firma Royal Haskoning en Waterschap de Dommel een plan gemaakt. Het plan, groot 185 hectaren, is vervolgens uitgevoerd door de firma Ploegam b.v.. Zo is in het Greveschutven de 10 – 50 cm dikke sliblaag verwijderd. Op het Achtereinds Laag grenzend aan het Greveschutven is de toplaag van een voormalig landbouwgebied verwijderd en ingericht als nieuwe natuur. RAAP Archeologisch Adviesbureau b.v. heeft de archeologische begeleiding verzorgd (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021).

Brabants Landschap heeft de vrijwilligers Willie Oomen en Jacques van Kessel toestemming gegeven om de graafwerkzaamheden te volgen en regelmatig te afgeschaafde vlakken te controleren op eventuele vondsten. Dit is ook in overleg gebeurd met de archeoloog Jan Roijmans. Vondsten uit het gebied zijn steeds gefotografeerd en teruggemeld aan voornoemde archeoloog en Brabants Landschap. In 2021 is een prachtig eindrapport van RAAP Archeologisch Adviesbureau b.v. verschenen (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021). Wij hebben besloten om ook zelf een fotoverslag te maken om het grootste deel van de vondsten in foto's vast te leggen.

In dit verslag worden de resultaten van het onderzoek weergegeven met daarin aandacht voor Steentijd, Turfsteken, Visserij, een historische weg en karrensporen, materialen van ijzer, steen, scherven en botmateriaal, Tweede Wereld Oorlog en tenslotte de jacht.

Het ligt in de bedoeling om de komende jaren meer verslagen te maken over de historie van het landgoed Valkenhorst, als documentatie. Deze documentatie kan ook worden gebruikt als bewijs dat het gebied Visvijvers Valkenhorst en Achtereinds Laag cultuurhistorisch zeer waardevol zijn, en dat deze waarden de komende jaren nog moeten worden versterkt, voor het behoud van de toekomst.

Dankwoord.

Brabant Landschap medewerkers Mari de Bijl (beheerder), Nick Jeurissen (veldmedewerker), Lizette Koekoek (projectleider plan Greveschutven - Achtereinds Laag) en Vivian Maas (ecologie en beheerplanning) voor de prettige samenwerking.

Jhr. Ronald Loudon (voormalig eigenaar landgoed Valkenhorst), Piet Frenken (voormalige jachtopziener) en Jan van de Kerkhof (faunabeheer) voor de prettige samenwerking.

Bep Janssen, Wilma Meurs en Ellen van Beek, voor de medewerking aan het veldwerk.

Vrijwilligers van Brabants Landschap Peter Klumpkens, Mat Janssen en schaapherder Riaan Strijdom, voor de prettige samenwerking.

Personeel van Regionaal Historisch Centrum Eindhoven (RHCE) voor hun medewerking aan het archievenwerk.

Archeoloog drs. Jan Roijmans (RAAP) voor voor de prettige samenwerking en het beschikbaar stellen van krantenknipsels en artikelen.

Archeologen drs. Mark Ruijters, drs. Naomi Paffen.

Drs. Piet van den Munckhof (Peel veendeskundige) voor de adviezen en het beschikbaar stellen van literatuur.

Drs. Theo de Jong (archeoloog Erfgoed-huis Eindhoven) voor determinatie van de gevonden botten.

Baron S. Van Tuyll van Serooskerken van kasteel Heeze voor het beschikbaar stellen van historische gegevens over het turfsteken op Valkenhorst Spit (Greveschutven) en omgeving Achtereind. Guus Braun en Susan Smit, archivariissen van kasteel Heeze, voor de transcriptie van de documenten.

Marc Smets voor de informatie over de nummering van turf veldjes in Oost-West- en Middelbeers.

Bep Janssen voor de tekstcontrole en adviezen en tenslotte dank aan Bep Janssen en Jan Roijmans voor het beschikbaar stellen van enkele mooie foto's.

Werkwijze.

Het veldwerk is gedurende meerdere dagen met behulp van een metaaldetector door Willie Oomen uitgevoerd. Het zoeken naar vuursteen, houtresten, aardewerk, bakstenen en gewone stenen, fotograferen bodemsporen en de verslaglegging is gedaan door Jacques van Kessel. Over de gevonden materialen is regelmatig een terugkoppeling geweest met de archeoloog van RAAP en de beheerders de Brabants landschap. Baron S. Van Tyull van Serooskerken, was zo vriendelijk om de historische gegevens over de turfopbrengsten beschikbaar te stellen. Guus Braun en Susan Smit, archivariissen van kasteel Heeze hebben gezorgd voor alle data en transcriptie van gegevens over het Greveschutven, vroeger bekend als het Spit en de omgeving Achtereinds Laag.

De vondsten uit het gebied zijn via RAAP opgeslagen in het Provinciaal Depot, zoals dat wettelijk is voorgeschreven. Het is de bedoeling om in de werkschuur van Brabants Landschap een vitrine te plaatsen met de meest interessante en belangrijke vondsten van het Greveschutven.

Het vele veldwerk is uitgevoerd door Willie Oomen en Jacques van Kessel.

Materiaal: metaaldetector type F75.

Willie Oomen met een metaaldetector.

Jacques van Kessel zoekend naar stenen en bodemsporen.

Beperkingen.

De afgeschaafde vlakken zijn regelmatig bezocht door wilde zwijnen en omgewoeld. Dit betekent dat een aantal bodemsporen verloren is gegaan.

Onderzoek naar mogelijke aanwezigheid van bommen.

Een mondelinge overlevering vertelt over een ingeslagen bom uit de Tweede Wereld Oorlog in het Greveschutven. In augustus en september 2020 is door de firma ECG (Explosive Clearance Group) hier naar gezocht met een speciale detector.

Speciale metaal detector met groot bereik.

Resultaten.

Vuursteen: Heel verrassend zijn de vondsten van vuursteen aan de oost- en westzijde van het Greveschutven. De meeste vondsten kunnen worden gedateerd in de Steentijd. Het is afval, ook wel afslagen genoemd. Er is wel een heel mooi bewerkt artefact gevonden. Het betreft hier een micro spits gerelateerd aan de Midden Steentijd (mesolithicum) en daterend uit de periode 5300 jaar tot 9700 jaar voor Christus. Deze datering geldt waarschijnlijk ook voor een gevonden kernstuk van vuursteen. In de Midden Steentijd leefde hier een rondtrekkend volk wat ook wel bekend staat als jagers en verzamelaars. In de Brabantse Kempen hebben wij, vooral in de buurt van vennen, al diverse concentraties mesolitisch vuursteen aangetroffen (Midden Steentijd).

Turf: Op verschillende plaatsen hebben wij turfresten gevonden in het Achtereinds Laag, en ook in mindere mate in het Greveschutven. Waarschijnlijk is met het uitgraven een deel van de bodemsporen verdwenen.

In het archief van de familie Van Tuyll van Serooskerken zijn waardevolle archiefstukken gevonden uit de periode 1788 – 1808 over turfwinning. Verder zijn in het Greveschutven ook genummerde houten labeltjes aangetroffen. Het vermoeden bestaat dat dit kavelnummers zijn uit de tijd dat in het Greveschutven (het Spit) turf werd gewonnen. Op een aantal plaatsen is een vakverdeling gezien van steeds 4x4 meter. Dat zouden boerenturfkuilen kunnen zijn. Op deze manier zouden kavels verdeeld worden, aldus Peelveen deskundige drs. Piet van den Munckhof.

Overige voorwerpen: Er zijn verschillende materialen gevonden in het Greveschutven zoals ijzeren voorwerpen, lood, ceramiek, baksteen, aluminium, zinkslakken, hout en botten.

Sloten: Heel interessant zijn ook de vele resten van oude sloten verspreid over het ven. Dit zal te maken hebben met het toevoeren van water in het ven en het afvissen van het ven. Hiervoor zijn veel metingen uitgevoerd door RAAP en er is een zeer waardevolle kaart samengesteld (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021).

Karrensporen: Aan de hand van de vondsten is ook vastgesteld dat aan het zuid- en zuid-westelijke deel van het ven veel meer menselijke activiteit is geweest dan in het noordelijke deel. Op vier plekken zijn langgerekte smalle bodemsporen gevonden. Het betreft hier oude karrensporen uit de 18^e en 19^e eeuw en zijn sporen van een historische weg verbinding.

Historie: Het Greveschutven was onderdeel van het bezit van de adellijke familie Van Tuyll van Serooskerken. Daarna is het in eigendom overgegaan naar de familie Loudon en ontstond de naam Landgoed Valkenhorst. Het Greveschutven was een groot aantal jaren verhuurd aan de Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij (O.V.B.), een publiekrechtelijke belangenvereniging die in 1952 bij wet werd opgericht en ruim 54 jaar het kennis- en adviescentrum op het gebied van zoetwatervisserij en visstandbeheer in Nederland was (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021).

De OVB had als doel o.a. "de binnenvisserij te bevorderen door het financieren van maatregelen, waaronder voorlichting ter verbetering van de visstand, het welzijn van vissen, het aquatisch ecosysteem en het viswater, dan wel van andere maatregelen die de uitoefening van de binnenvisserij kunnen bevorderen." (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021). Later is het OVB visvijvers overgegaan naar Brabants Landschap. In 2006 is de O.V.B. gefuseerd met de Nederlandse Vereniging Van Sportvissersfederaties (N.V.V.S.), die vóór de fusie 25 jaar de belangen van de Nederlandse sportvisserij behartigde. OVB en NVVS vormen nu samen Sportvisserij Nederland (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021).

Tweede Wereld Oorlog: Tijdens het veldwerk hebben wij een achterstuk van een zware Engelse bom (500 ponder) gevonden in het centrum van het ven. Dat is direct veilig gesteld. Later is er nog zo'n intact staartstuk gevonden door Jan Roijmans (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021). Deskundigen zeggen dat dergelijke vondsten bijzonder zijn omdat ze, zodra de bommen op de bodem terechtkomen, zullen exploderen en dus blijft er van het staartstuk niets meer over. Het vermoeden bestaat dus dat er in de buurt van het Greveschutven nog enkele niet ontplofte bommen liggen. In het ven zijn een aantal zware stalen bomscherven gevonden. Overigens is bekend uit WO II dat een deel van de bommen die werden gedropt, niet tot ontploffing zijn gekomen.

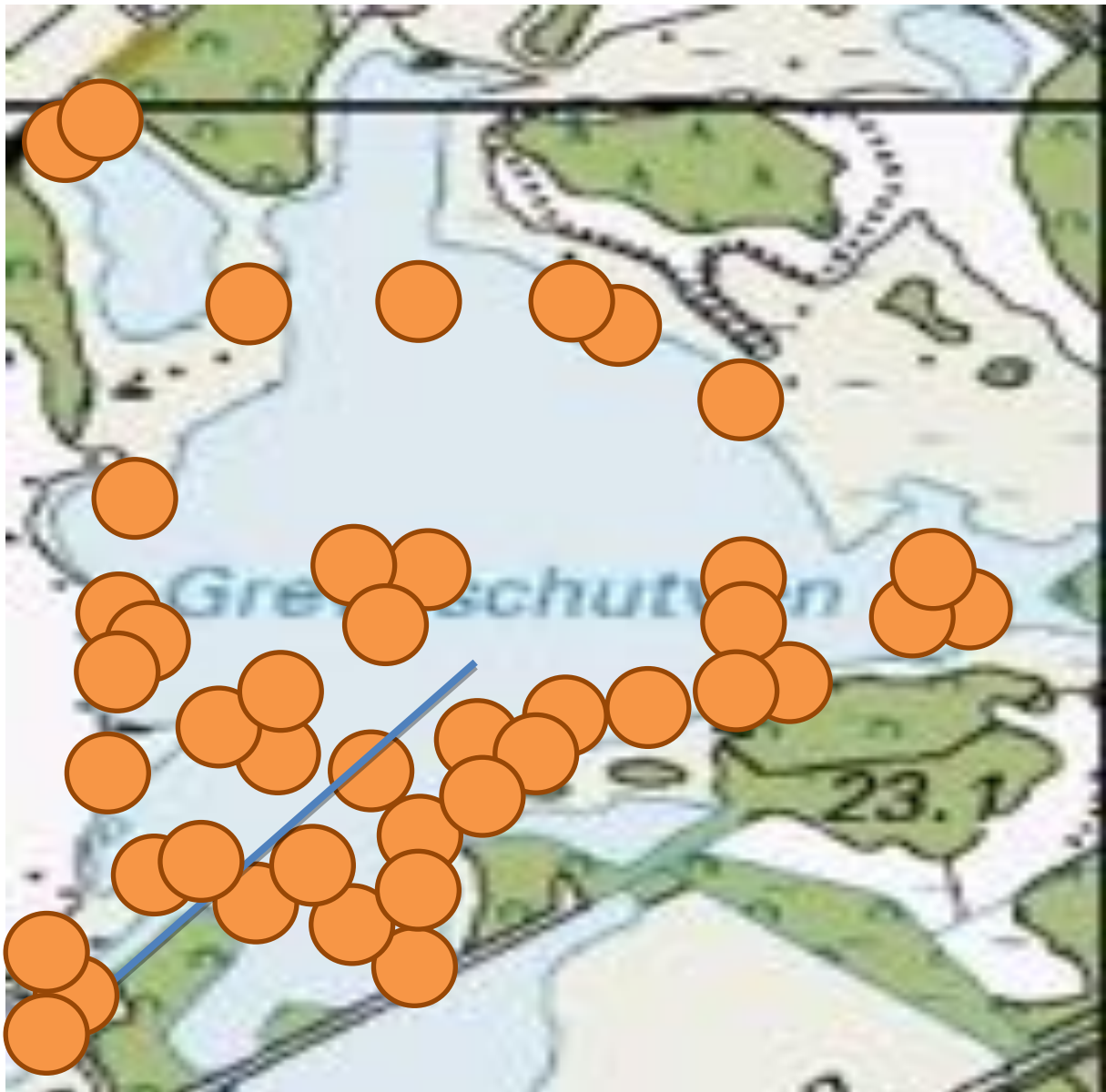
Het gevonden materiaal zal door RAAP worden overgedragen aan het Provinciaal Depot Den Bosch voor archeologisch materiaal. Het is wenselijk om de meest waardevolle vondsten uit het Greveschutven t.z.t. in een vitrine te plaatsen in de werkschuur bij de Visvijvers op landgoed Valkenhorst. Brabants Landschap heeft inmiddels positief gereageerd op dit voorstel.

Plankaart Brabants Landschap van het Natuurherstelproject Greveschutven en Achtereinds Laag.

Vondsten.

Op onderstaande kaart zijn globaal de concentraties aan vondsten weergegeven. Opvallend is dat met name in het zuidelijke- en zuidwestelijke deel de hoogste concentraties liggen.

 = Concentraties vondsten.

Bodem.

De bodem van het Greveschutven bestaat uit grofzandig grijs tot lichtgrijs zand, met hier en daar kleine grintjes, wat weer duidt op een afzetting door water (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021). De afzettingen op de bodem zijn van de Formatie van Sterksel (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021). Op deze bodem vinden we hier en daar zwart venig materiaal, wat we ook vinden op het Achtereinds Laag. Op de venbodem zijn op een aantal plaatsen wat lichtgrijze fijne zandkoppen gevonden, het betreft hier stuifzand (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021).

Hier en daar is in ven ook vette blauwe leem gevonden. Dit zien we ook terug in het gebied Achtereinds Laag.

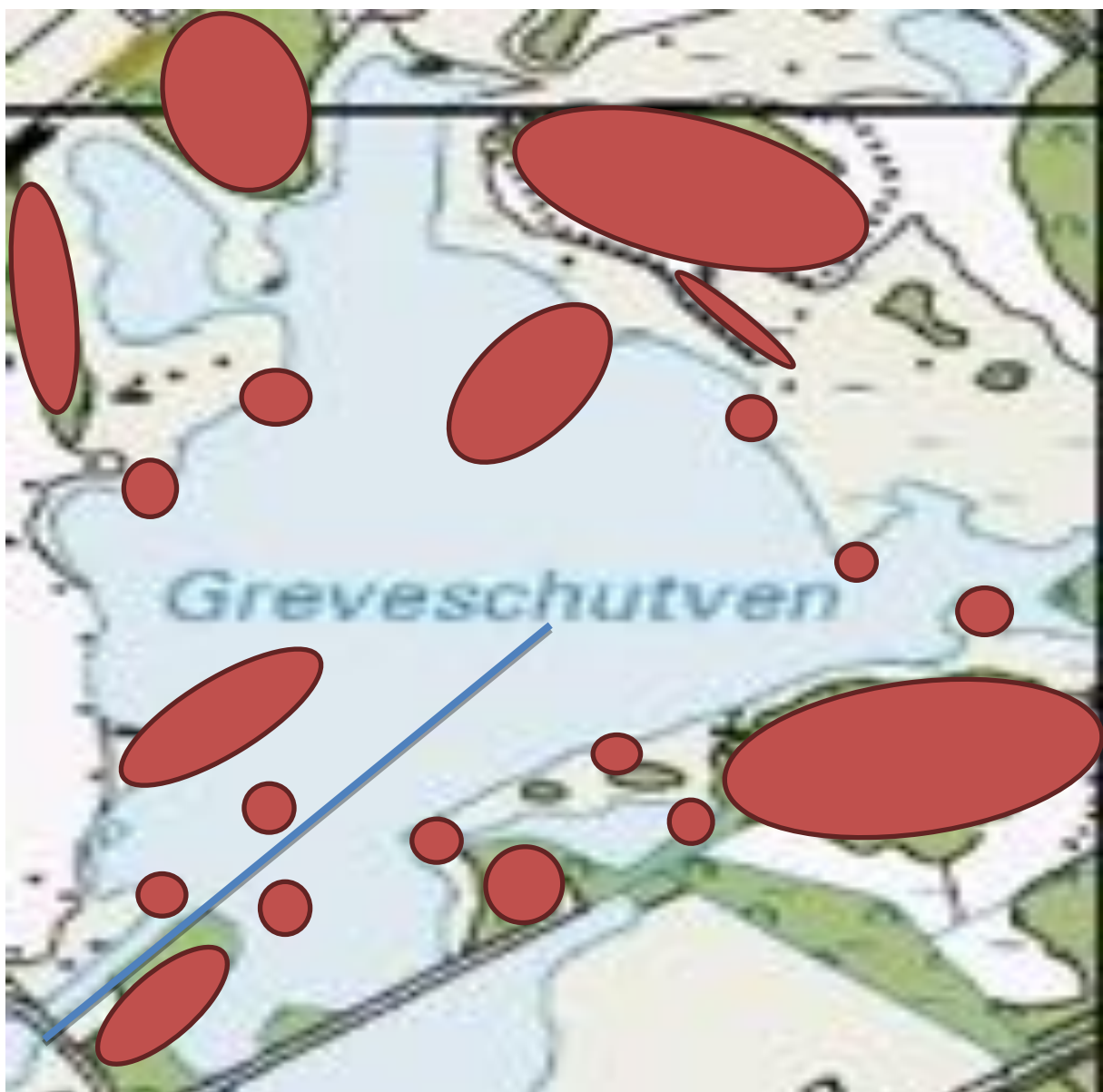

Verder is ook bruin oranje vette leem gevonden in het ven en op het Achtereinds Laag.

Hogere delen in het Greveschutven.

Het landschap bestaat uit een groot ven met brede oeverzones. Venbodems zijn normaal gesproken erg vlak door de schurende bewegingen van het water. In het Greveschutven zien we op verschillende plaatsen hogere stuifzand afzettingen die in een later stadium in het ven zijn afgezet.

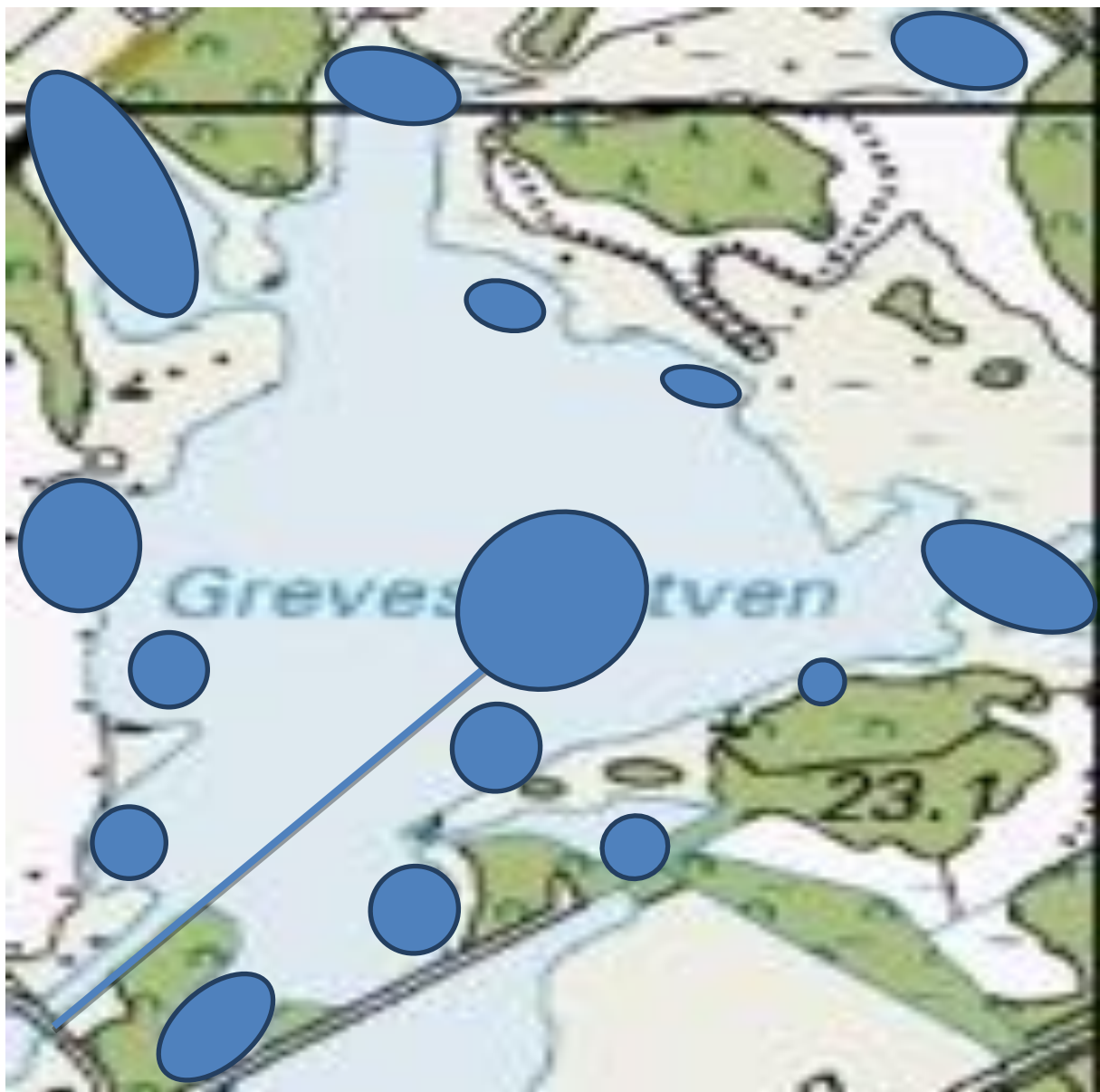
Greveschutven met hogere delen in en rond het ven.

 = Stuifzand afzettingen in en rond het Greveschutven.

Op onderstaande kaart zijn de laagten - depressies globaal aangegeven.

Hoewel de bodem van een groot ven als het Greveschutven meestal heel vlak is zien we hier ook op een aantal plaatsen wat laagten. Bij veel andere vennen in de Kempen zien we een zelfde beeld.

● = Laagten in het ven.

Ijzeroer.

Aan de noordzijde van het Achtereinds Laag hebben wij veel zware ijzeroer stukken gevonden. Het zijn harde stenen die volledig bestaan uit samengekitte ijzerdeeltjes. Deze lagen ijzeroer zorgen ook voor afsluiting van de bodem voor water (waterstagnatie). In de Brabantse Kempen komen we dit soort ijzer afzettingen vooral in beekdalen tegen.

Aan de zuidzijde van het Greveschutven ligt een oude dijk. Tijdens de graafwerkzaamheden was het profiel van deze dijk zichtbaar. Hierboven een foto waarop te zien is dat de dijk kunstmatig door mensen is opgehoogd.

Na het afgraven van de modderbodem blijft er een zandvlakte over. Maar niet lang want de eerste water partijen ontstaan op deze zandbodem.

In het midden van het ven loopt een oude diepe sloot. Hiermee kon men vroeger water inlaten, en voor het afvissen kon men water aflaten.

Landschap.

Het gebied Greveschutven en Achtereinds Laag is de afgelopen 250 jaar behoorlijk veranderd onder invloed van mensen. Op de volgende pagina's volgen een aantal oude Topografische kaarten van het plangebied met daarbij enkele aantekeningen in relatie tot het Greveschutven en Achtereinds Laag.

Het Spit (Greveschutven) 1794.

Op de bekende kaart van Hendrik Verhees uit 1794 staat het Spit duidelijk vermeld. Het **Greveschutven is hier vermeld als het Spit.**

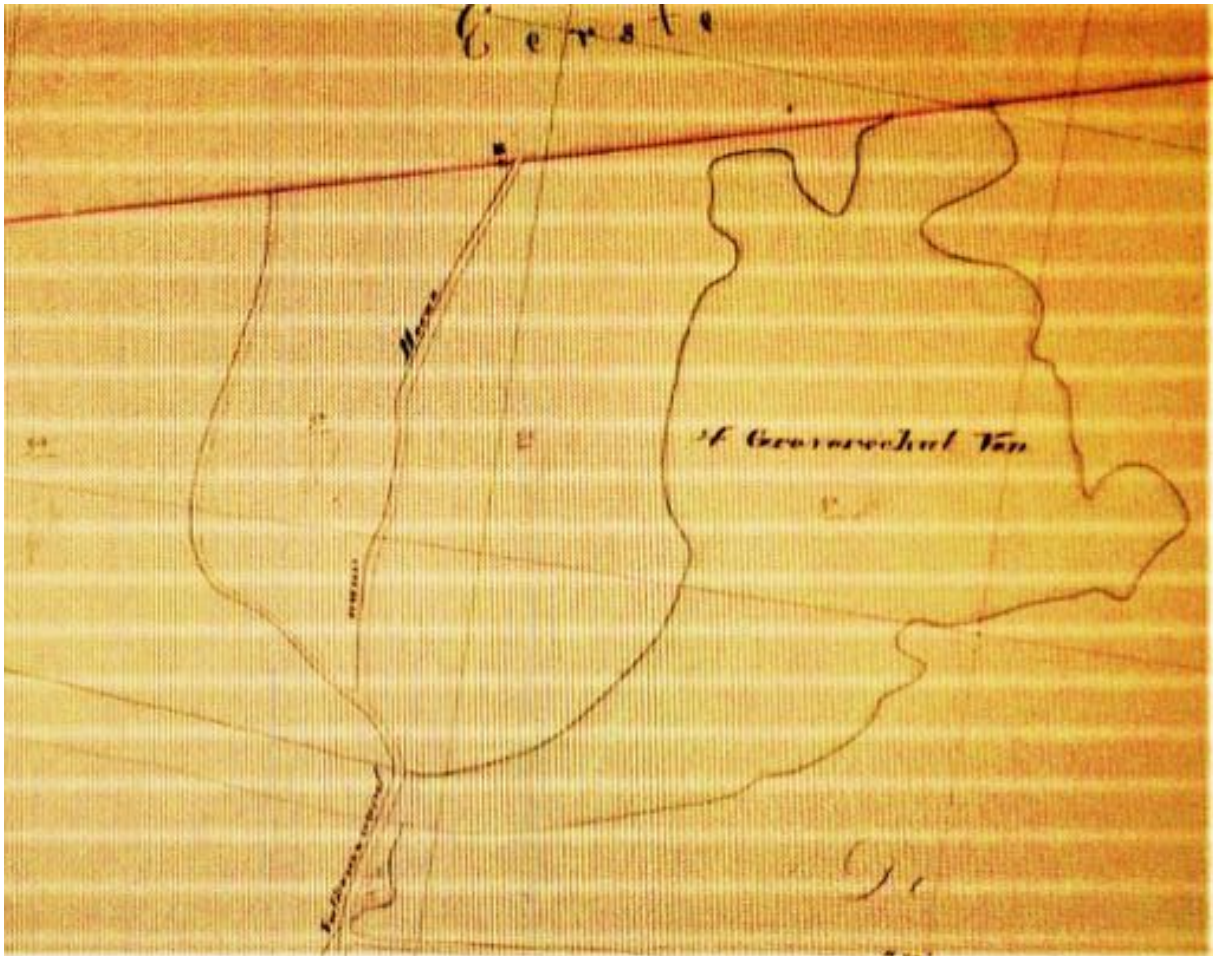
Greveschutven 1810-1830.

In andere stukken komen we ook wel de naam **Heezerspit** tegen. Ook dat is het huidige Greveschutven. Bij de locatie Heezerhut staat op de kaart "Post Hut". Dat was een oude locatie waar de postkoetsen een rustpunt hadden op hun routes naar Eindhoven en Hamont in België.

Kadasterkaart 1810.

Greveschutven kadasternummer 91 en het oostelijk gelegen delen met kadasternummers 92, 93, 94.

Op deze kadasterkaart is het Spit of Heezerspit is gelegen tussen Greveschutven en de Tongelreep kadasternummer 93.

Eigendom: baron van Tuyll van Serooskerken.

Het Spit (Greveschutven) 1825.

Op deze kaart uit 1825 is het **Greveschutven als het Spit** aan gegeven. Op deze kaart is heel duidelijk een zandpad aangegeven aan de westzijde van het ven. Ook ligt aan de noord-west zijde een kleiner ven. Ook daarvan hebben wij restanten terug gevonden.

Topografische kaart 1825. Archief Topografische Dienst Emmen.

Greveschutven 1895.

Op deze duidelijke steendruk van 1895 zien we aan de westzijde van het Greveschutven drie duidelijke oude zandwegen. Van deze meest noordelijke en westelijke zandwegen hebben wij bodemsporen teruggevonden in de vorm van karrensporen.

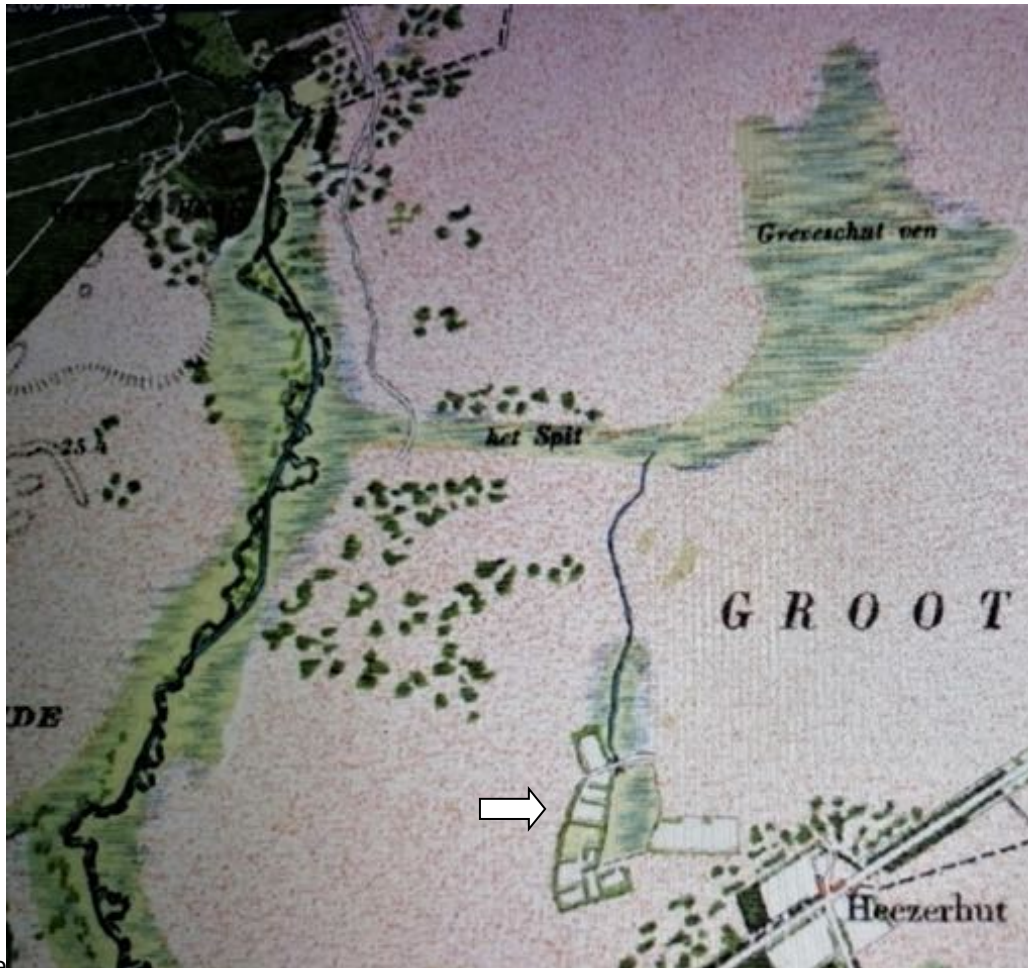

Topografische kaart 1895. Archief Topografische Dienst Emmen.

Op deze kaart is ten noord-westen van het Greveschutven een kleiner ven zichtbaar. Ook van dit kleiner ven hebben wij bodemsporen terug gevonden. In deze omgeving zijn ook diverse sporen van kleinschalige turfwinning gevonden. Deze worden ook wel boeren turfkuilen genoemd.

Greveschutven 1901.

Op deze militaire kaart zien we een Greveschutven wat behoorlijk is begroeid, en/of moerassig. Het was belangrijk om een gebied gedetailleerd weer te geven zodat een leger met militairen en paarden een gebied veilig konden betreden.

ve
Topografische kaart 1901. Archief Topografische Dienst Emmen.

Hier zien we een aansluiting op het beekdal van de Tongelreep. Dit tussendeel had de naam het Spit. Verder zien we aan de zuid-west zijde een slootverbinding naar een laagte (ven) vlakbij de Heezerhut. Op de kaart is te zien dat dit ven is ontgonnen en dat kleine landbouwperceeltjes zijn aangelegd. Ook is een oude zandpad te zien dat aan de oostzijde van Tongelreep loopt. Mogelijk is dit ook weer zo'n oude verbindingsweg om turf en heideplaggen – heidestrooisel af te voeren.

Greveschutven 1928.

Op deze kaart is het Greveschut duidelijk zichtbaar als een grote waterplas en gebruikt als Vischvijver. Verder zijn aan de linker zijde stukken van de visvijvers zichtbaar.

Topografische kaart 1928. Archief Topografische Dienst Emmen.

Te zien is ook dat het gebied Achtereinds Laag al is ontgonnen en in gebruik als landbouwgebied. Aan de zuidzijde van het Greveschutven zien we nog uitlopers van het ven in de richting zuid en zuid-oost. In die tijd was er veel meer water dan heden ten dage. Het deel zuid is anno 2021 grotendeels verdroogd.

Steentijd.

Op vier plaatsen is vuursteen materiaal gevonden uit de Steentijd, vermoedelijk mesolithicum (Midden Steentijd), ouderdom: ongeveer 5300 jaar tot 12.500 jaar voor Christus (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021). Het meeste materiaal is afval van vuursteen. Er is wel een mesolitische spits (Midden Steentijd) gevonden en een kernstuk van vuursteen waarschijnlijk mesolitisch (Midden Steentijd). Op de hogere zandkoppen rond het Greveschutven zullen zeer waarschijnlijk nog wel meer vuursteen concentraties verborgen liggen, zoals we dat meer zien langs vennen in de Brabantse Kempen. In het Achtereinds Laag is op een plaats een stukje vuursteen-afslag gevonden. Het is afval materiaal, waarschijnlijk mesolithicum. Hieronder een kaart met de vindplaatsen.

 = Vindplaats vuursteen.

Volgens de archeologie bestaat de Steentijd uit de volgende drie perioden: Vroege Steentijd, Midden Steentijd en Late Steentijd. De archeologen van RAAP hebben het door ons gevonden vuursteen materiaal van Greveschutven onderzocht en zijn tot een datering gekomen van Steentijd (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021).

Vindplaats bewerkt vuursteen zuid-west. Steentijd, ouderdom: ongeveer 5300 jaar tot 12.500 jaar voor Christus. In deze periode leefde mensen vooral van de jacht en visserij en het verzamelen van vruchten en planten. Deze mensen trokken als nomaden van de ene naar de andere kampplaats (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021).

Een kampplaats bestond uit een of enkele eenvoudige tenten die waren gemaakt van dierenhuiden. Deze kampplaatsen bevonden zich in het landschap op gunstige plaatsen bijvoorbeeld hogere zandruggen in de buurt van beekdalen of vennen (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021). Het vuursteen is gevonden aan de oever van het Greveschutven. Aan de linker- en rechterzijde is een bewerking te zien (retouche), kleine stukjes vuursteen zijn daar verwijderd.

Hetzelfde stuk vuursteen maar dan in zijn geheel. Ouderdom Steentijd is ongeveer 5300 jaar tot 12.500 jaar voor Christus. Vindplaats Greveschutven zuid-west.

Lengte 7,5 cm.

Breedte 3,5 cm.

Dikte 4 mm.

Steentijd.

Het kernstuk van vuursteen heeft een ouderdom van ongeveer 5300 jaar tot 12.500 jaar voor Christus. Het werd gebruikt door jagers, vissers en verzamelaars die het Greveschutven bezochten.

Bij dit kernstuk, waarschijnlijk Midden Steentijd (mesolithicum), is goed te zien dat er smalle stukken zijn afgeslagen. Hierdoor ontstaan klingen die vervolgens fijn bewerkt werden. Deze bewerkingen zorgen voor veel afval vuursteen, en dat noemen we afslag.

Ouderdom Steentijd is ongeveer 5300 jaar tot 12.500 jaar voor Christus.
Vuursteen vindplaats zuid-west Greveschutven.

Greveschutven oost. Hieronder wat materiaal wat is gevonden aan de rand van het Greveschutven. Ouderdom ongeveer 5300 jaar tot 12.500 jaar voor Christus.

In het midden een mesolitische spits gevonden op de oostoever op een hogere zandbult. Aan de onderkant is een retouche te zien. Daar is de spits heel fijn bewerkt, ouderdom is 5300 jaar tot 9700 jaar voor Christus (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021).

Greveschutven oost. Ouderdom: ongeveer 5300 jaar tot 12.500 jaar voor Christus. De meeste stukken die zijn gevonden in het Greveschutven was afslag.

Greveschutven noord-oost. Afval vuursteen, met een ouderdom van ongeveer 5300 jaar tot 12.500 jaar voor Christus.

Greveschutven noord-oost.
Ongeveer 5300 jaar tot 12.500 jaar voor Christus.

Turf steken.

Heel bijzonder zijn vondsten van zwart veen op diverse plaatsen in het Achtereinds Laag en in mindere mate in het Greveschutven. Op sommige plaatsen waren sporen van menselijke activiteiten (turfsteken) te zien. Later kregen we ook nog inzage in historische documenten uit het archief van de familie van Tuyll van Serooskerken. Dat was verrassend omdat hierin melding wordt gemaakt van turfwinning in het Greveschutven (het Spit) en Achtereinds Laag.

Overzicht turf (zwart veen) vondsten in Greveschutven en Achtereinds Laag.

- = Zwartveen resten gevonden in 2020 -2021.
- = Resten van oude boeren turf kuilen.

Ontstaan en geschiedenis Greveschutven.

Ontstaan van het Greveschutven -> 10.000 – 20.000 jaar geleden.

Langdurig proces van veenvorming in het Greveschutven. Door dit proces is heel langzaam veen gevormd in het ven. Als het oude veen wordt uitgestoken en gedroogd spreken wij van turf.

Turfsteken en afvoeren belangrijke brandstof voor lokale bewoners.

Na verwijderen van veen ontstond weer open water in het Greveschutven.

Vanaf 1900 is het Greveschutven in gebruik als viswater.

Na 2002 heeft het Greveschutven de status natuurgebied gekregen. Eigenaar Brabants Landschap.

Er zijn diverse kleine houten labeltjes gevonden. Op de labels staan volgnummers. Wij vermoeden dat deze nummers kavelnummers zijn uit een periode dat het ven nog gevuld was met veen. Lokale boeren kochten een kavel, kregen een specifiek nummer dat werd geregistreerd.

Greveschutven

Stappen om het ven klaar te maken voor turf stekerij.

Een langdurig proces van sloten maken om water af te voeren naar de Tongelreep.

Als het meeste water is verdwenen moet een toplaag worden verwijderd.

Het turfgebied wordt met paaltjes verdeeld in kavels van bijv. 4 x 4 meter of grotere kavels met voor en achter brede banen die nodig zijn voor de afvoer van turf.

Elk perceel krijgt een kavelnummer zodat er geen verwarring ontstaat.

Daarna kan pas worden gestart met het steken van turf. De natte turf wordt turfmoer genoemd.

Je hebt twee groepen turf: de natte turf en de harde turf.

Na winning moet turf eerst drogen waarna het wordt afgevoerd.

In sommige gebieden werd gewerkt met een veenopzichter die alle activiteiten controleerde.

Voor vervoer van de turf in karren werden soms vervoerbewijzen op naam uitgegeven.

Diefstal of misbruik van turf werd streng gestraft.

Waarschijnlijk is in het verleden op meerdere plaatsen veen gestoken. Van het Greveschutven is bekend dat er alleen in 1808 turf is gewonnen. En op het Achtereinds Laag alleen in 1806.

Jonge turf.

Oude turf.

Houten labels met volgnummers.

Op verschillende plaatsen in de zandbodem zijn een aantal van deze labels gevonden. Veel exemplaren waren in stukjes gebroken, een beperkt aantal kon worden verzameld. Volgens Piet van den Munckhof waren er in de Peel ook wel genummerde turfveldjes. Zelf weet ik van veel genummerde turfveldjes in Retie België (pers. med. Diel Claes). Bij de eigenaren waren de kavelnummers bekend zodat er geen verwarring kon ontstaan in een turfveld.

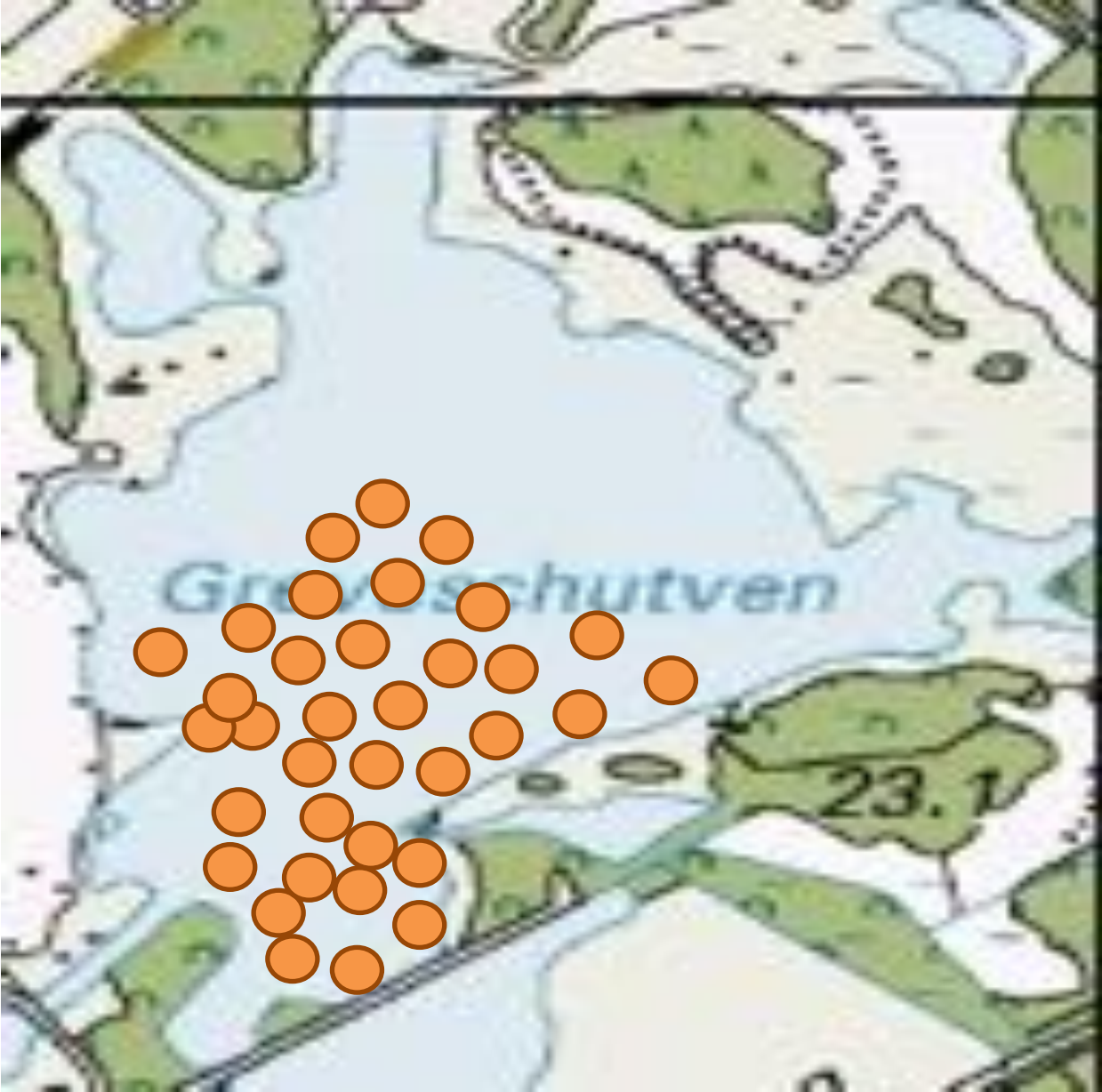

Bovenstaand houten labeltje met kavelnummer 91.133 laat zien dat er vroeger heel veel turf kavels zijn uitgegeven.

Houten labeltjes.

Houten labeltjes drie nummer reeksen	Turf kavelnummers	Turf kavelnummers A.H.C.	Turf kavelnummers andere reeks - lettertype
	99899	AHC 65909	9920
	97077	AHC 20951	9521
	93988	AHC 11747	3249
	87578	AHC 11580	
	86621		
	83502		
	83456		
	80707		
	17911		
	14776		
	6328		

Overzicht van de genummerde houten labels.

● = Houten genummerde labels.

Houten labeltjes.

AHC 77993

Hieronder twee voorbeelden van turfverkoop met genummerde turfveldjes.

Hieronder twee voorbeelden van turf – Peel veldjes die waren genummerd, over de Prince Peel, met 800 kuilen met genummerde paaltjes in maart 1843 en van de Heidse Peel met 60 peelveldjes genummerd in 1939. Piet van den Munckhof was zo vriendelijk deze oude kranten knipsels ter beschikking te stellen.

huize van den Heer Burgemeester aldaar.

ONDER MILL.

Ongeveer 800 Kuilen T U R F M O E R in den Domanialen Peel, genaamd de Prince Peel, zoo als dezelve door genummerde Paaltjes zijn aangewezen; om éénmaal volgens Conditie te worden gestoken.

Alle verlangd wordende inlichtingen zijn te bekomen ten Kantore van den Ondergeteekenden AGENT VAN HET DO- MEIN, gevestigd in de Keizerstraat te 's Hertogenbosch.

DE AGENT VAN HET DOMEIN VOORHOEID, **H. W. van Grasveld.**

's Hertogenbosch, den 31 Maart 1843.

W
p.Ct.
1. 5
Dito
Enk.
Ter

Turfverkoop Venray

Burgemeester en Wethouders zullen op Maandag 15 Mei 1939 des namiddags 4 uur ter plaatse publiek bij opbod verkoopen tegen contante betaling den turf van 60 peelveldjes, genummerd 1–60, gelegen tusschen Ysselsteyn en de grens van Horst, groot elk 1 Are en bevattende elk 4–7 klem vaste turf. De peelveldjes zijn per kar te bereiken over een aan te leggen weg.

Inlichtingen en aanwijzingen worden desverlangd gegeven aan de Directie-keet van plan-Zuid.

VENRAY, 28 April 1939

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
A. H. M. JANSSEN
De Secretaris.
VAN HAAREN.

Een citaat van Willeke Kolsters uit de gemeente De Beerzen geboren in 1899 geboren in Oost -West-en Middelbeers: Elk jaar konden er hei -of turf kopen ter bedrage van 2,5 tot 5 gulden van de gemeente gehuurd worden. De percelen werden afgezet door op drie hoeken een gaatje in de grond te maken en in de vierde hoek het nummer van de koop te zetten (ook in Romeinse cijfers) (pers. med. Marc Smets).

Bodemprofiel: Grote blokken oud zwart veen in een oude dijk aan de Tussenvijver.

Op de oude Topografische kaart van 1825 staat het Greveschutven afgebeeld met de naam het Spit. Ook lag er nog een ven iets ten noord-oosten, en dat klopt precies met wat wij nu hebben gevonden in het Achtereinds Laag.

In dit kleine ven hebben we vier oude sloten teruggevonden die dwars door het ven liepen. Deze waren gegraven om het ven droog te leggen. Pas daarna kon men starten met de turfwinning. Pas na het steken en het drogen kon de turf op houten boerenkarren worden afgevoerd.

Waterstaatskaart 1877 – 1880.

Hieronder het gebied tussen de Leenderweg in Valkenswaard en het Achtereind in Aalst-Waalre. Er is een deel van het Greveschutven te zien en ook een kleiner ven aan de noord-west zijde. Op de kaart is te zien dat er van dat kleine ven een slootverbinding was met de Tongelreep. Via deze verbinding kon het water worden afgelaten, een drooglegging zou je kunnen zeggen.

Pas na drooglegging was het mogelijk turf te steken en te drogen. Vervolgens kon de turf worden afgevoerd. Verder zien we op deze kaart het Greveschutven (rechterzijde groen) en ook hier is een duidelijke verbinding met de Tongelreep te zien. Men kon dus in de periode 1877 – 1880 al eenvoudig water afdalen vanuit het Greveschutven rechtstreeks naar de Tongelreep.

Een diepe laagte aan de westzijde van het Greveschutven, is gevuld met ongeveer 70-80 cm. zwarte venige modder. In een later stadium is deze laag machinaal verwijderd.

De firma Ploegam in het veld bezig met kranen en bulldozers.

Werkzaamheden in het Greveschutven.

Werkzaamheden in het Achtereinds Laag.

Twee oude turfstekers (Foto's: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).
Soms waren deze turfstekers iets korter en iets breder van vorm.

Voorbeelden van turfwinning. De gedroogde turfblokken worden op kruitwagens geladen. Het is vier september 1934. Duidelijk is te zien dat de veenwinning een enorme onderneming was. Kuilen en de verzamelde turf moesten natuurlijk worden genummerd zodat iedereen wist welke turven van wie was.

De duizenden turf blokken liggen te drogen.

Twee foto's Groote Peel (fotograaf onbekend). Collectienummer 20096 Beeld- en geluid-collectie (Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, Inventarisnummer 128266).

Als de turf blokken droog zijn kunnen ze met kruitwagens worden afgevoerd.

Voorbeeld oude sporen van veenwinning in het Achtereinds Laag.

Op onderstaande foto is te zien dat er op verschillende plaatsen turf is gestoken. Dit is duidelijk een voorbeeld van kleinschalige boeren turfkuilen. We zien hier overal zwarte vlekken van turf die nog in de ondergrond zit.

Men mocht in deze omgeving maximaal 16 cm diep turf steken, de begroeide bovenlaag niet meegerekend. Een deel van de turf bleef dus zitten. Misbruik of het teveel steken van turf werd zeer streng gestraft.

Bij sommige veen afgravingen werden veenmeesters aangesteld die e.e.a. controleerde. De turf pachters, meestal boeren, burgers en kloosterlingen kregen een of meerdere nummers en dus eigen turfkuilen.

Bodemsporen van veen winning op het Achtereinds Laag.

Op bovenstaande foto is ook goed te zien dat er behoorlijk brede schoppen zijn gebruikt om de turf te steken.

Resten van veenwinning op het Achtereinds Laag.

Op de volgende pagina's een overzicht van historische documenten uit het Kasteelarchief van Kasteel Heeze met toestemming van Baron S. van Tuyll van Serooskerken. Het betreft de uitgebreide condities en voorwaarden die werden gesteld aan het turfsteken en ook zeldzaam mooie vermeldingen van turf steken in het Spit (Greveschutven) in 1808 evenals van het turfsteken in 1806 op het Achtereinds Laag.

Bron: Kasteel Heeze Archief D-18 (periode 1788-1808).

**Verkoop van turf door baron Jan Diederik van Tuyll van Serooskerken,
Heer van Heeze-Leende-Zesgehugten, in de periode 1788-1808**

Guus Braun, 10 november 2020.

In het archief van kasteel Heeze bevinden zich 19 Documenten (Archief no D18) waarin beschreven staat, onder welke voorwaarden inwoners uit Heeze en omgeving zelf turf mochten steken. Deze documenten dateren uit de periode 1788-1808.

T/m het jaar 1800 treedt als verkoper op: Hendrik Bock¹ als rentmeester namens Jan Diederik van Tuyll van Serooskerken, heer van de heerlijkheid Heeze Leende en Zesgehugten. Na 1800 wordt Jan Diederik van Tuyll van Serooskerken zelf als verkoper genoemd. De contracten zijn opgesteld door de secretaris van de Heerlijkheid. T/m het jaar 1799 is dit Hermanus Janssen², daarna Hendrik van Moorsel³

De voorwaarden voor het steken van turf zijn:

De te verkopen kavels worden met palen gemarkeerd.

- Iedere kavel wordt bij opbod verkocht in Hollandse guldens (Gulden – stuivers – penningen).
- De koper met het hoogste bod zal zijn kavel ter plekke moeten betalen. Kan hij dit niet, dan wordt de kavel opnieuw geveild. Bij meeropbrengst, is de overwaarde voor de verkoper, brengt het minder op, dan zal de eerste koper het verschil aan de verkoper moeten betalen.
- De koper zal de turf in het betreffende jaar moeten uitsteken en afvoeren. Doet hij dit niet dan vervalt de turf weer aan de verkoper.
- De turf mag tot een diepte van een halve voet (ca. 16 cm) worden uitgestoken, de bovenliggende 'nerf' (=met gras begroeide bovengrond) niet meegerekend.
- Wanneer de koper de turf dieper steekt dan hierboven aangegeven, of wanneer hij buiten zijn kavel turf steekt of de markeerpalen verplaatst, vervalt de turf weer aan de verkoper. Bovendien moet hij dan een boete betalen van 20 gulden met daarbij gerechtelijke kosten van ca 10 gulden en 10 stuivers). Als voorbeeld volgt hier de tekst van akte D18-16 uit 1799. (De tekst van de overige aktes is in grote lijnen identiek). In de aktes staan de voorwaarden waaronder de kavels verkocht worden, de namen van de kopers en het bedrag, dat ze voor de kavel(s) betaalden.

¹ Hendrik Bock, (*Budel 1755 –† Heeze 1818), In 1790 gehuwd met Doekje Tissot van Patot, Rentmeester van Baron van Tuyll van Serooskerken van 1773 t/m 1808.

² Hermanus Hendrikus Janssen was secretaris van de Heerlijkheid Heeze-Leende Zesgehuchten van 1778 t/m 1799.

³ Hendrik van Moorsel (*Helmond 1757 –† Heeze 1830), In 1789 gehuwd met Joanna Maria Voncken, werd 1 januari 1889 secretaris van Heeze. Hij was de vader van Hendrikus Godefridus van Moorsel (1794-1851) Schrijver van de Kronijk van Heeze. Hij volgde zijn vader op als secretaris.

- **Conditien en Voorwaarden.**

waarop Hendrik Bock woonende te Heeze in qualiteit als Rentmeester van Jan Diederik van Tuijll van Serooskerken⁴, na voorgaande zondaagse publicatien binnen Heeze en Geldrop gedaan, publieq voor alleMan ten overstaan van den Geregte alhier in het Huijsven onder de Ses gehugten zal verkoopen een groote partije Torf Cavels zoo als afgeteekend zijn en op het stuk bij de verkooping zullen werden aangewezen, om in het Saisoen van deezen Jaare 1799 uyt te steeken.

De verkooping werd gedaan om Guldens van twintig stuyvers Hollands het stuk, en die eerst Mijnd zal koper zijn.

De koopers zullen hun gekogte Cavels terstond op het stuk moeten betalen, of zullen bij gebreeken

van dien zodanige Cavels aanstonds op nieuws verkogt worden, als wanneer de meergelding zal koomen ten Profijte van den verkooper qq^a ⁵en de mingelding zal op den gebreekigen koper als met recht verwonnen schuld verhaald worden.

De koopers zullen gehouden weezen hunne gekogte Cavels in dit Saisoen van 1799 uijt te torven en weg te voeren, of zullen dezelve andersints blijven ten profijte van den Verkooper qq.

De koopers zullen niet meer als den boven torf met den daar op zijnde Nerf of boven korst mogen uijt of afsteeken ter dikte van een halven voet, en dus geen andere torf moogen uijtsteeken of maaken als met den Nerf of boven korst daar op ter diepte van een halven voet op peene dat die geene Contrarie doende, of de paalen van hunne gekochte cavels verleggende of te buijten gaande niet alleen hunne gekogte Cavels met den daar van uijtgestooken torf zullen verbeuren ten profijte van den verkooper qq, maar nog daar en boven voor elke Cavel waar in zulks mogt weezen geschied voor het schenden van des Eijgenaars Grond, meede ten voordeelen van den verkooper qq^a een Zomme van twintig gulden, behalven de kosten van geregtelijke beleijding⁶ door den verkooper qq daar over te laten doen, door de koopers welke overtreden hebben meede te betalen ter zomme van tien gulden en tien stuyvers voor elke beleijding alles op de Overtreedende koopers als met regt verwonnen Schuld te verhaalen door den Verkooper qq met de Verdere kosten en Schaaden daar omme te doen te hebben en te lijden, en waar aan de koopers hun bij deezen moeten onderworpen.

ingeval den afhanger zig abuseerde⁷ werd zijn vrij verhaal gereserveerd en indien twee of meer te gelijk mijnden zal men op nieuw afhangen zonder iemands teegen zeggen.

Ingevolge van Voorsz: Conditien en voorwaarden werd opgeveijld om te verkoopen int Huijsven

<i>Marten Boerekamp</i>	<i>f. 0-12-0</i>
<i>Wouter Prinsen</i>	<i>f. 0-6-0</i>
<i>Peter van der Zande</i>	<i>f. 0-4-0</i>
<i>Jan van de Vorst</i>	<i>f. 0-12-0</i>
<i>Gerit Bluijssen</i>	<i>f. 0-12-0</i>

⁴ Jan Diederik Baron van Tuyl van Serooskerken (*Utrecht 1773 –† Heeze 1843), was van 1784 - 1843 Heer van de Heerlijkheid Heeze-Leende Zesgehuchten,

⁵ q.q. (Latijn) qualitate qua, in de hoedanigheid van, uit hoofde van zijn of haar beroep of ambt; gevolmachtigd; als deskundige; achter namen bij faillissementen in het bijzonder: niet uit eigen naam, maar als gevolmachtigd curator

⁶ Beleijding is een soort inspectierende

⁷ vergiste

<i>Peter van der Zande</i>	<i>f. 0-14-0</i>
<i>Hendrik Booms</i>	<i>f. 0-13-0</i>
<i>Jan van Boekel</i>	<i>f. 10-0-0</i>
<i>Jan Verhappen</i>	<i>f. 0-13-0</i>
<i>Willem Verploegen</i>	<i>f. 0-13-0</i>

[Hierna volgen nog 3 bladzijden met uitsluitend namen (59 stuks) met het bedrag dat ieder moet betalen. Deze bladzijden zijn hier weggelaten]

<i>Hendrik Geboers</i>	<i>f. 0-12-0</i>
<i>Arnoudus Verhappen</i>	<i>f. 0-8-0</i>
<i>Jan van Schijndel</i>	<i>f. 1-9-0</i>
<i>Peter Verstappen</i>	<i>f. 1-10-0</i>
<i>Wouter van der Linden</i>	<i>f. 1-10-0</i>
<i>Goord Sprengers</i>	<i>f. 0-19-0</i>
<i>Hendrik Geboers</i>	<i>f. 0-16-0</i>
<i>Christiaan van der Linden</i>	<i>f. 0-17-0</i>
<i>Thomas Geboers</i>	<i>f. 0-16-0</i>
<i>Hendrik Laurens van den Broek</i>	<i>f. 0-18-0</i>
<i>Hendrik van der Sanden</i>	<i>f. 1-0-0</i>
<i>Marten van der Lenden</i>	<i>f. 0-18-0</i>
<i>Totaal</i>	<i>f. 12-3-0</i>

Aldus de voorsz: verkooping gedaan Onder de Ses Gehugten den agt en twintigsten Junij 1700 Negen en Negentig ten overstaan van Hendrikus van der Zande en Joost van Doorn Scheepenen

De Minute deeses is geschreven op een Zeegel van Ses stuyvers

Quod Attestor⁸

H: Janssen seers

Deeze Conditie bedraagt in't geheel f. 48-7-0

In de hierna volgende tabel is voor elk van de 19 aktes aangegeven, de datum, de plaats waar de turfkavels zich bevonden, het aantal kavels dat verkocht werd en de totale opbrengst.

⁸ Latijn: het geen ik getuig, - bevestig, -verklaar

Archief no	datum	Plaats van de Turfcavels	aantal kavels	Opbrengst
D 18-1	3 juni 1788	Neevens de rivier de Tongelreep en op andere plaatsen	102	153-4-0
D 18-3	11 aug 1788	In de Moost in 'S Heeren Heijde alhier onder Heeze agter het Casteel (foto 0334)	12	12-5-2000
D 18-4	18 juni 1789	In de Moost ⁹ op 'S Heeren Torfgronden in de Heide alhier onder Heeze....	55	124-2-0
D 18-6	6 mei 1790	In 'S Heeren Heijde zoo nevens als in het Huijsven	157	163-16-0
D 18-7	12 mei 1790	In 'S Heeren Heijde en het Spil (?) onder Heeze en vervolgens langs de rivier den Tongelreep onder Heeze en Leende na de Zeelberg op...	166	170-9-0
D 18-8	6 juni 1791	In 'S Heeren Torfgronden in de Heijde agter het Casteel	60	189-10-0
D 18-9	30 juni 1791	In 'S Heeren Heijde zoo nevens als in het Huijsven	178	210-4-0
D 18-10	10 jun 1794	In 'S Heeren Heijde zoo nevens als in het Huijsven	136	180-18-0
D 18-11	18 juni 1794	Nevens de rivier den Tongelreep en op andere plaatsen zoals afgepaald zijn	62	81-18
D 18-12	25 juni 1794	In de Moost agter het Casteel	66	123-17-0
D 18-13	3 juni 1795	Nevens de rivier den Tongelreep en op andere plaatsen zoals afgepaald zijn	99	110-8-0
D 18-14	12 juni 1795	In de Heijde van voorn. Heeze onder Heeze ter plaatse in de Rie	49	85-12-0
D 18-15	1 juli 1796	In de Heijde aan den voorn Hees alhier onder Heeze ter plaatse in de Rie	42	43-4-0
D 18-16	28 juni 1799	In het Huijsven onder de Ses Gehugten	81	48-7-0
D 18-17	2 juli 1799	In de Zwemersvennen	50	49-15-0
D 18-18	9 aug 1800	In de Heijde zoo nevens als in het Huijsven	42	23-16-0
D 18-19	7 jun 1806	In de heide te beginnen aan het achtereinde van Aalst en zo vervolgens zuidwaarts of langs de Tongelreep na de Zeelberg	225	267-3-0
D 18-20	7 jul 1808	In de buurt van de Paaschshut alsmede aan het Huisven en vervolgens in het Spit (Spil?)	125	121-14-0
D 18-21	13 jul 1808	..omtrent de Bruggerhuis	72	101-18-0

⁹ In een synoniemenboek staat voor 'Moos': 'modder, slijk'

Blijkbaar heeft Hendrik Bock, de rentmeester van de Heer van Heeze, in 1789 vastgesteld dat er door de inwoners vaak meer turf gestoken werd, dan de halve voet die toegestaan was. Op zondag 2 augustus 1789 heeft hij in Heeze de volgende waarschuwing gepubliceerd: 'Dit keer zou hij deze overtreding door de vingers zien, maar bij herhaling zal er streng gestraft worden'.

Publicatie¹⁰

De Heer Hendrik Bock Rentmeester van Den Hoog wel Gebooren Heer deezer Vrije Grond Heerlijkheid van Heeze, Leende en Zes Gehugten in die Zijne gemelde qualiteit op den 18 Juny 1789 alhier binnen Heeze Publicc hebbende verkogt verscheide Torf Cavels ter plaatze in de Moost op 'S Heeren Torfgronden in de Heide alhier onder Heeze, onder Expresse¹¹ Conditie dat de Koopers de Torf niet verder of Dieper Zouden moogen Uijtsteeken als ter dikte van een halven Voet met den booven Erf¹² daar op, op peene¹³ dat de Kopers Contrarie doende¹⁴ met alleen hunnen Uijtgestooken Torf Zoude verbeuren maar boven dien nog voor ider Cavel waer in Zulx bevonden Wierd een Som van Twintig Gulden ten behoeven van zijn Hoog wel Gebooren voorn. voor de daar door toegebrachte Schade en Berooving(?) van 'S Heeren Grond.

En Nademaal voorn. den Heer Rentmeester ondervonden heeft dat Ingezeetenen van Wien men Zulks nimmer had Konnen denken veel min Verwagten, hun niet Hebben ontzien op een verregaande Wijze Zig met het uijtsteeken van den alzo door hun Gekogten torf te buijten te Gaan en daar door 'S Heeren Grond te roven en dat Zelv's Persoonen daar aan Zig schuldig hebben Gemaakt welke uijt aanmerking van derselver meerder kennende pligtsbetragting door hun Handelwijs daar in anderen tot een Voorbeeld moesten Strecken.

Zoo doet voorn. Rentmeester hier meede zijn ongenoegen over dusdanige slegte Handelwijs te kennen geeven en te Gelijk dat hij de overtreders met Goed Regt ten dien zaake Zoude konnen Actioneeren¹⁵ sij echter Uijt Hoofde dat er Verscheide onder gevonden Worden, die daar in het voorbeeld van anderen, waar van men het tegendeel had vertrouwd, maar hebben opgevolgd en apparent¹⁶ om die zelden zullen hebben vermeend niet te misdoen wanneer zij Zulx Voorbeeld navolgde, voor dit maal hun begaan Misdrijff wil insien en verschoonen in vertrouwen dat Geene ingezeetenen zig in 't vervolg aan diergelijke slegte handelwijse meer zullen Schuldig maakten, Waarom Voorn. Heer Rentmeester bij deezen doet bekendmaaken, dat hij alle zodanige ingezeetenen, die met het uytsteken van Torf als voorsz. zig hebben te buijten Gegaan hunne begaane Fouten voor dit Maal Excuseerd en dezelve permitteerd hunne alzo uijtgestooken (..?..) den torf te mogen tuyschaalen en behouden dog met ernstige Recommandatie aan alle om zig in 't vervolg niet meer

¹⁰ Archief kasteel Heeze no D18-5

¹¹ uitdrukkelijk

¹² Waarschijnlijk moet dit 'Nerf' zijn, wat betekent 'Met gras begroeide bovengrond'.

¹³ (oude rechtstermen:) boete, straf

¹⁴ Niet alleen wordt de uitgestoken turf verbeurd verklaard, er wordt ook een boete opgelegd.

¹⁵ tegen iemand in rechte optreden

¹⁶ Waarschijnlijk

aan diergelijke misdrijven schuldig te maken, alzo dan zonder aansien en de minste Verschoning met de ovetreeders ten Strengsten zal worden gehandeld zoo als bevonden zal worden te behooren.

Actum ten Casteele binnen Heeze den Ersten Augustij 1789

H. Bock

Ook in een brief uit 1845 van burgemeester van Dijk¹⁷ van Leende is sprake van het winnen van Turf in het Kraansentven en de Klotvennen te Strijp (zie bijlage).

De burgemeester schrijft de volgende brief aan Douairière Johanna Catharina van Tuyll van Serooskerken – van Westreenen¹⁸:

Leende den 21 juni 1845

Hoog wel Geboren Mevrouw,

Ik heb van Van der Poll vernomen dat Uw wGeb. voornemens is om eenige turf onder deze Gemeente gelegen te verkoopen en wel in het Kraansent Ven langs het Leenderbroek en in de Klotvennen te Strijp en deswege mijn gevoelen wilde innemen vooral omtrent de opbrengst van dezelve.

Ik verneem Mevrouw De Barones en heb dit ook van anderen gehoord dat in het Kraansent Ven Weinig turf te verkoopen zal zijn; langs het leenderbroek is mij niet genoegzaam bekend, doch dit moet ene laagte zijn waar misschien wel enige turf gestookt kan worden, doch zeker niet veel. in de Klotvennen te Strijp hebben eenige menschen tijdens het leven van Wijlen den Heer Baron het voorregt genoten om te mogen steeken en dezen hebben die gedeelten, welke het best genaakbaar waren, uitgeturfd en in de lagere gedeelten wordt dit moeilijk uit hoofde van het Water en daar deze turf meestal door ingezetenen van Strijp moet gekocht worden, waar geen geld is, zal dezelfde niet veel opbrengen en derhalve is mijn advies om niet te verkoopen.

Ik ben met hoogachting & eerbied uw HWG Mv Dienaar

Van Dijk.

¹⁷ Hyacinthus van Dijk (*1786 –† 1851) was van 1840 – 1851 burgemeester van Leende.

¹⁸ Johanna Catharina van Westreenen (*Utrecht 1776 – † Heeze 1862) was sinds 1843 weduwe van Jan Diederik Baron van Tuyll van Serooskerken

Van Nuyt M. v. Weened

Conditien en voorwaarden waar
op Hendrik Boek woonende te Heeze, in kwaliteit
als Bantmeester van Jan Diederik van Tuijl van
Licooskerken, na voorzande donderdag publicasten
binnen Heeze en speldrop gedaan, publicy voor alle
Man ten Overstaan van den Gerechte alhier, in het
Stuyven onder de Los geschuyten zal verkoopen een
grote partije Terf Cavels, zoo als afgetekend zijn,
en op het stuk bij de Verkoopung zullen worden
aangewezen, om in het Jaaren van stecken Jaare
1799 uyt te stecken.

De verkoopung werd gedaan om Gulden 8 van
twintig Stuyvens Hollands het stuk, en die eerst
Muyt zal koper zijn.

De koopers zullen sin gekoofte Cavels ter stond op
het stuk moeten betaalen, of dullen bij gebreken
van dien zodanige Cavels aansonds op niemands
verkoof worden, als wanneer de meerdeling
zal koamen ten Breyfte van den verkooper of
en de mingdeling zal op den Aroteckigen koper
als met recht verwonnen schuld verhaalt wor-
den.

De koopers zullen gehouden weeten hunne gekochte
Lavel in dit Jaaren van 1709 uijt te torven en weg
te voeren, of zullen datelven andersints blijven
ten profijte van den Verkooper off.

De koopers zullen niet meer als den boven tof met
den daar op zijnde, heef of boven korst moogen uijt
of afstecken ter dichte van een halven voet, en dus
op en andere tof moogen uijtstecken of maachen als
met den heef of boven korst daar op ter dichte
van een halven voet op poene dat die goede Con-
traire doende, of de partijen van hunne gekochte la-
vels verleggen, of te buyten gaande, niet alleen
hunne gekochte Lavel met den daar van uijtstecke-
ken tof zullen verdoenen ten profijte van den ver-
kooper off, maar nog daar en booven voor elke
Lavel waar in zulks moeg weeten geschied wor-
tel gehouden van des Eijenaars grond, medde ten
voordeelen van den verkooper off een Somme
van twintig gilden, behalven de kosten van gely-
telijke beleyding door den verkooper off daar om
te laten doen, door de koopers welke Overbrecken
hebben medde te betaalen ter Somme van tien
gilden en tien stuivers voor elke beleyding, als

eo de overblijvende koopers des met lijf verwonnen
 schuld te verhalen door den verkoper zij met de
 wederre koften en kraanden daar omme te doen
 te hebben en te lijden, en waar aan de koopers kan
 zij desen moeten onderwerden.

ingeval den Afhanper zig absterde werd zijn vrij
 verhaal wederwerd in indien twee of meer te gelyk
 Mijnden zal men op misum afhangen zonder
 somands teeyen laggen.

Ingevolge van de Voorz. Condittien en
 voorwaarden werd opgeveijde om te verkoopen
 int Jaaren

Marten & Doornkamp	40 - 12 - 0
Wouter Binsen	40 - 6 - 0
Peter van der Lande	40 - 4 - 0
Jan van de Poort	40 - 12 - 0
Gerrit & Blijssen	40 - 12 - 0
Peter van der Lande	40 - 16 - 0
Stendrik & Boors	40 - 13 - 0
Jan van Boeckel	1 - 0 - 0
Jan Verhappen	40 - 15 - 0
Willelm verploegen	40 - 13 - 0
	15 - 19 - 0

Hendrik Gooers	10	32	0
Arnoldus Verhappen	10	30	0
Jan van Schijndel	11	9	0
Peter Verhappen	15	30	0
Wouter van der Linden	11	30	0
Goord Sprengers	10	39	0
Hendrik Gooers	10	36	0
Christiaan van der Linden	10	37	0
Thomas Gooers	10	36	0
Hendrik Laurens van den Bosch	0	30	0
Hendrikus van der Sanden	11	0	0
Marten van der Linden	10	30	0
		<hr/>	
		32	3
			0

Aldus de woord: Verkoopning Gedraan

*Onder de ses ghesigten den tijt en twintigsten
 Junij 1700 Schepen en Begintig, ten Overstaan
 van Hendrikus van der Sande en Joost van
 Doorn Schepenen.*

*De Minste dienst is ghebreuen op een Leegsel van de
 Singers*

quod attestor

J. Jansen

Dacca Conditie betaamt int ghesel 150 - 7 - 0

177-7^a Lede den 21 Junij 1805.

Hare Maj. H. van Oranien-Nassau

Ik heb van Van der Gell vernomen, dat
 10000 Wipfel vrommenas is, en enige turf onder den
 Gemeente gelegen, te verkopen en dat in het Provinciaal
 Vast Lande het Landbouwke en in de Klokkenruwe te
 Steyn en dezelve mijn gavelen welst in vrommenas
 overbrengt te opbrengt van vrommenas -

Ik vernem Mercurius de Barons, en het de
 vrommenas van vrommenas gehoord, dat in het Provinciaal Vast
 Lande turf te verkopen zal zijn, langs het Lande
 bouwke is mij niet genoegzaam bekend, doch dat men
 laagst zijde want mijn gavelen met enige turf gavelen
 kan worden, doch weder niet veel, in de Klokkenruwe
 te Steyn hebben enige menschen, bijeen het leven
 van Hylent den Heer Baron, het vrommenas gavelen en
 te mijn Staken en daer hebben die gavelen, welke
 het best gannabbaar waren, uitgegheft en in de
 Lage gavelen, wordt het mogelijk, niet heeft
 het Water en, daar drie turf, meestal door vrommenas
 van Steyn moet gebracht worden, want geen gavelen
 zal dezelve niet, veel opbrengen en daerom is mij
 advies om niet te verkopen.

Ik bin met hoogachtung & respect
 Uw Hoogheids Dienaar
 J. van der Gell

Resten van veenwinning op het Achtereinds Laag.

Resten van veenwinning op het Achtereind.

Aan de zijkant is een schop neergelegd om aan te geven dat dit toch een behoorlijke groot turfveldje moet zijn geweest.

Vroeger was er ook nog een andere soort turf die veel in onze regio werd gebruikt. Het betreft dan dikke heideplaggen in de natte heide. Dit waren zware oude plaggen die na droging ook konden worden gestookt. Ook kon men deze gebruiken in de potstal waar de koeien stonden en waar men kostbare mest verzamelde om deze later op de akkers uit te strooien. Op de drogere heide werden plaggen en strooisel worden verzameld die vervolgens werden gebruikt in de potstal. Hieronder een prachtig voorbeeld van oude advertentie uit 1900 voor verkoop van heiturf en strooisel.

Heiturf en strooisel te koop.

*In de Meierijsche Courant 1900, Nieuws- en advertentieblad voor het Arrondissement Eindhoven, verscheen bijna een eeuw geleden een mooie en interessante advertentie van de notarissen Schrijvers te Eindhoven en Van Galen te Valkenswaard. Deze maakten bekend dat zij "ten verzoeke der **Hoogwelgeboren Jonkvrouwe Barones van Tuyll van Serooskerken te Heeze**" op donderdag 17 mei 1900 een grote partij "**Heiturf en Strooisel**" à contant zullen verkopen onder Heeze en Leende. Dan volgt in de advertentie een routebeschrijving naar het Klotven, zuidoostelijk van het gehucht Bruggerhuizen. Het vertrek van de kandidaat-kopers is gepland om 9 uur bij Peels in de Aalsterhut. Dit zou erop kunnen wijzen dat beide notarissen vooral gegadigden uit de omgeving van Stratum (ten zuiden van Eindhoven) verwachtten. Vanaf de Aalsterhut zou de gezamenlijke tocht gaan naar het **Heezerspit (Greveschutven)**, Biesboschven en via de brug "der Tongreep" naar Valkenswaard, vervolgens langs de Zeelberg naar "Bruggerhuis" en "circa 2 ure in het Klotven" (Haartsen, A. 2003).*

Visserij.

Viskwekerijen.

Het kweken van karpers in ons land is geïntroduceerd door kloosterlingen.

In de vijftiende eeuw slaagde men erin kuit (vis eieren) kunstmatig te bevruchten en de vislarven onder gecontroleerde omstandigheden te laten groeien (Haartsen, A. 2003). Op het einde van de negentiende eeuw en begin twintigste eeuw begon men zich weer te interesseren voor het kweken van vis. Koning Willem III stelde een commissie in die maatregelen moest gaan treffen voor het inrichten van viskwekerijen in Nederland (Haartsen, A. 2003).

Een van de leden van die commissie was **baron E.L. van Tuyll van Serooskerken**. Samen met een ander lid van de commissie maakte hij in 1853 een studiereis naar Frankrijk (Haartsen, A. 2003). Hun bevindingen werden opgeschreven en in een brochure uitgebracht: de 'Handleiding tot de kunstmatige vermenigvuldiging van vissen'. Geconstateerd werd dat er goede mogelijkheden waren voor de visteelt in Nederland en dat de visteelt een belangrijk hulpmiddel kon worden om "den armen en behoeftigen een onkostbaar, smakelijk en deugdelijk voedingsmiddel in overvloed te verschaffen". In de jaren '60 van de negentiende eeuw verschenen de eerste grote viskwekerijen, die zich aanvankelijk vooral werden gebruikt voor de teelt van zalm en forel (Haartsen, A. 2003).

Aan het eind van de negentiende eeuw ging de toen net opgerichte Heidemaatschappij zich met de visteelt bemoeien. Er werd een afdeling Zoetwatervisserij opgericht met de doelen:

Het verlenen van hulp bij de aanleg en exploitatie van visvijvers.

Het verschaffen van voorlichting bij het bezetten van plassen, meren en kleine vijvers (Haartsen, A. 2003).

Al spoedig nam de Heidemaatschappij ook zelf de exploitatie ter hand, waaronder de vijvers van **Baron van Tuyll van Serooskerken** in 1917 en iets later werden ook de vijvers gegraven door de gebroeders Van Best in Valkenswaard.

Het viskweekbedrijf Valkenswaard.

Voor het paaïen werden uiteraard de meest geschikte karpers geselecteerd. Gebleken was dat de spiegelkarper heel goed in de markt lag en dat andere varianten (naaktkarper, rijenkarper en schubkarper) minder gewenst waren (Haartsen, A. 2003). De jonge karpers verbleven ongeveer een jaar in de broedvijvers. Daarna werden ze in april of mei afgevist en overgebracht naar een grotere vijver op Valkenhorst.

In de grotere, voedselrijke vijvers konden de karpers zich herstellen van het afvissen en door het grote voedselaanbod trad er een flinke aanwas op (Haartsen, A. 2003).

Om ervoor te zorgen dat de vijvers voldoende voedselrijk waren werden ze al in het voorafgaande najaar helemaal onder water gezet. Bovendien werden de vissen bijgevoerd en werden meststoffen aan het water toegevoegd om de productie van plantaardige en dierlijke biomassa te vergroten en ook op die manier bij te dragen aan een goed voedselaanbod voor de karpers (Haartsen, A. 2003).

In het najaar werden de twee- of driejarige karpers afgevist om uitgezet te worden in de viswateren in ons land (of om als consumptievis te worden verkocht). Het afvissen van de vijvers ging als volgt in zijn werk. Men liet de betreffende vijver leeglopen (dit noemde men het "aflaten" van de vijver). De vissen verzamelden zich in de geul voor de stuw en werden daar in zinken teilen geschept (Haartsen, A. 2003).

De teilen werden geleegd in een tank die via het smalspoor naar het erf van de bedrijfswoning liep. Daar werd de vis direct verder getransporteerd of tijdelijk in de bewaarvijvers gedaan. Bij het afvissen werkte men van laag naar hoog: eerst waren de vijvers bij de Tongelreep aan de beurt.

Daarna werden de hoger gelegen vijvers geleegd en afgevist, en als laatste het Greveschutven. Het ven heeft ongeveer een week nodig om leeg te lopen. Het vullen gebeurde in omgekeerde volgorde: van boven naar beneden. De laagstgelegen vijvers stonden dus het langst droog (Haartsen, A. 2003).

Oude sloten patroon in het Greveschutven (RAAP 2021).

Hieronder de prachtige kaart van RAAP van het Greveschutven met alle bodemsporen (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021). Op die kaart ontbreken helaas nog twee sloten aan de noordzijde, deze zijn op onderstaande kaart van RAAP in rood weergegeven.

Bron: tekening RAAP (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021)

- = oude sloten. Deze sloten gingen naar een diepe afvoersloot aan de noordzijde van het Greveschutven. Deze sloot ging vervolgens in noordelijke richting, en kon water afvoeren in de Tongelreep.

Hieronder een voorbeeld van bodemsporen van zo'n met licht zand dicht geslipte geul op de bodem van het Greveschutven noord. Door het netwerk van sloten op de bodem van het ven was men vroeger in staat om het water af te laten, waarna de Karpers konden worden gevangen.

Hieronder een foto van de O.V.B. uit de vorige eeuw. Met een zinken teil werd de vis afgevoerd, vaak wel 60-70 kg.. We weten van Piet Frenken (pers. med.) dat dit heel zwaar werk was. In de Kempen was er een uitdrukking voor dit soort zwaar werk: “dan krijg der lange armen en grote neusgaten van”.

Links staat de nog jonge Piet Frenken, toen werkzaam bij de Nederlandse Heidemaatschappij. Het scheppen van vis uit de diepe centrale sloot in het Greveschutven omstreeks 1940 – 1950. Men moest men bij het afvissen in de herfst ver lopen door de modder in het Greveschutven aldus Piet Frenken (pers. med.). Foto: Heidemaatschappij (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021).

(Haartsen, A. 2003).

Een smalspoor op de visvijvers Valkenhorst.

Na de oorlog heeft men een smalspoor aangelegd op de dijken van de visvijvers. Het materiaal kwam van vliegveld Welschap Eindhoven. Door middel van een smalspoor kon men gemakkelijk vissen afvoeren bij meerdere vijvers. Hieronder een prachtige opname van twee medewerkers die met een zinken teil bezig zijn.

Afvoeren van de “geraapte vis”, in zinken teilen met behulp van een smalspoor. Volgens Piet Vrenken werd deze gebruikt voor vistransport en ook voor het verplaatsen van visvoer. Foto: Heidemaatschappij (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021).

Foto van een stuk rails.

Oogst van meerzomerige Karper in de vorige eeuw door o.a. Toon Aarts (links),
Sjaak Douw (rechts achter) en Piet Vrenken (rechts).

Foto: O.V.B.

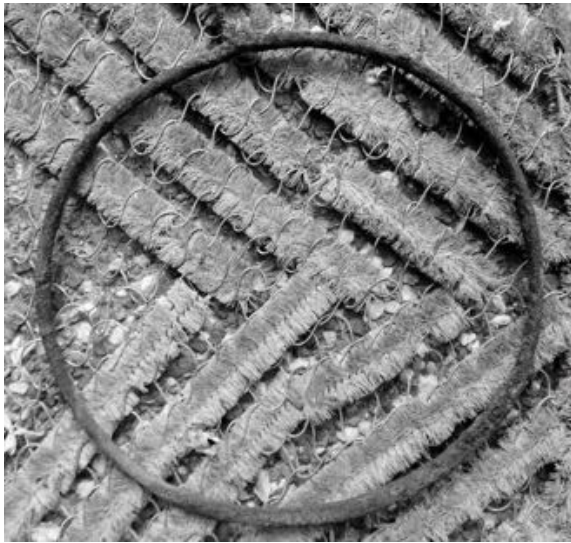
Afvissen met zinken teilen, erg zwaar werk.

Foto: OVB.

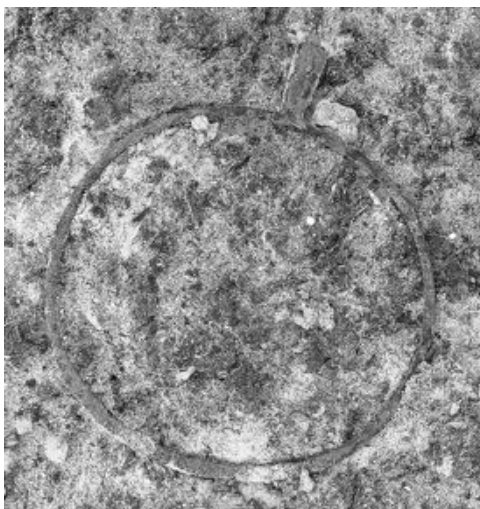

Oude ijzeren schepnetten.

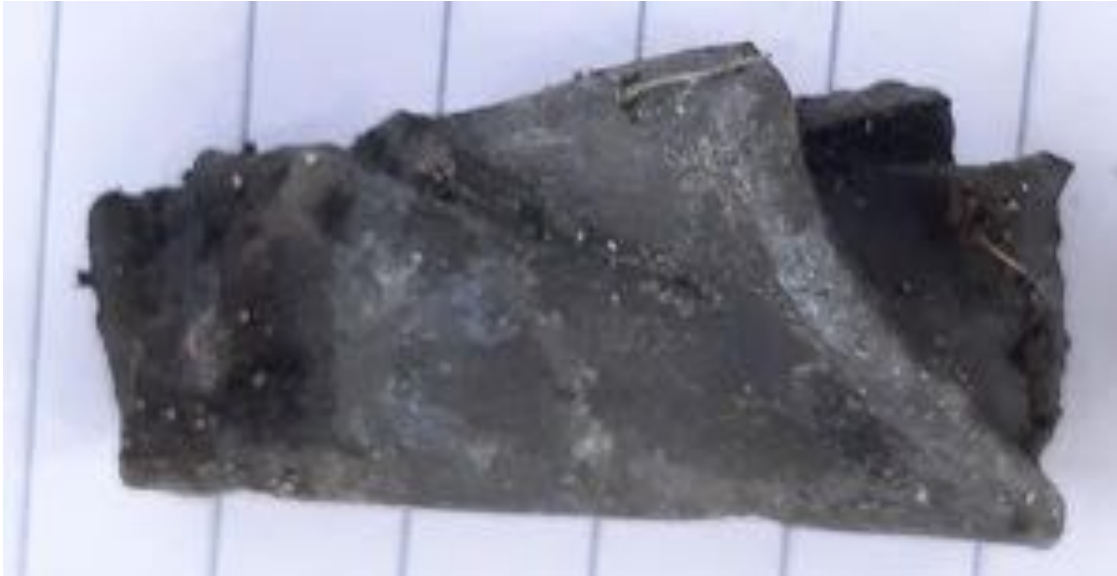
Dit oude versleten schepnet uit het ven heeft een doorsnede van 33cm.

Een oud schepnet uit het Greveschutven.

Restant van een oud schepnet.

Een in elkaar geknepen stuk lood (netverzwaring ?)

Visloodje .

Visgaren en loodjes.

Hieronder een mooie oude stalen roeiboot in het Greveschutven. Deze herinnert ons aan de vroegere viskwekerij.

Foto: Jan Roijmans, RAAP, 2021.

Bij de boot staat Jacques van Kessel. Hij heeft Brabants Landschap voorgesteld om deze historisch boot later een definitieve plaats in het Greveschutven te geven (J.A.M. Roijmans, M.H.P.M. Ruijters, 2021).

Ploegsporen.

Tijdens het veldwerk zijn aan de west- en zuidzijde duidelijke ploegsporen gevonden. Dat is heel vreemd aan de rand van zo'n ven. Hier is geen goede verklaring voor gevonden. Mogelijk is vroeger in het drooggevallen ven nog graan verbouwd. Dat is een methode die vroeger heel vaak werd toegepast in drooggevallen visvijvers (vennen) in de Kempen, maar ook in Genk België waar vele honderden viskweekvijvers liggen.

 = Ploegsporen.

Oude ploeg Achtereind Waalre.

Witte kalkzandsteen.

Het gaat hier om mooie witte kalkzandstenen die door de mens zijn aangevoerd. Deze zijn vroeger hier in het water gedumpt met de bedoeling om de zuurgraad van het ven water te verbeteren. Met name aan de zuidoever van het Greveschutven zijn veel van dit soort stenen gevonden.

Witte kalkzandsteen.

Zware grote kalkzandsteen in ven bodem zand.

Het afvissen van een visvijver op Valkenhorst.

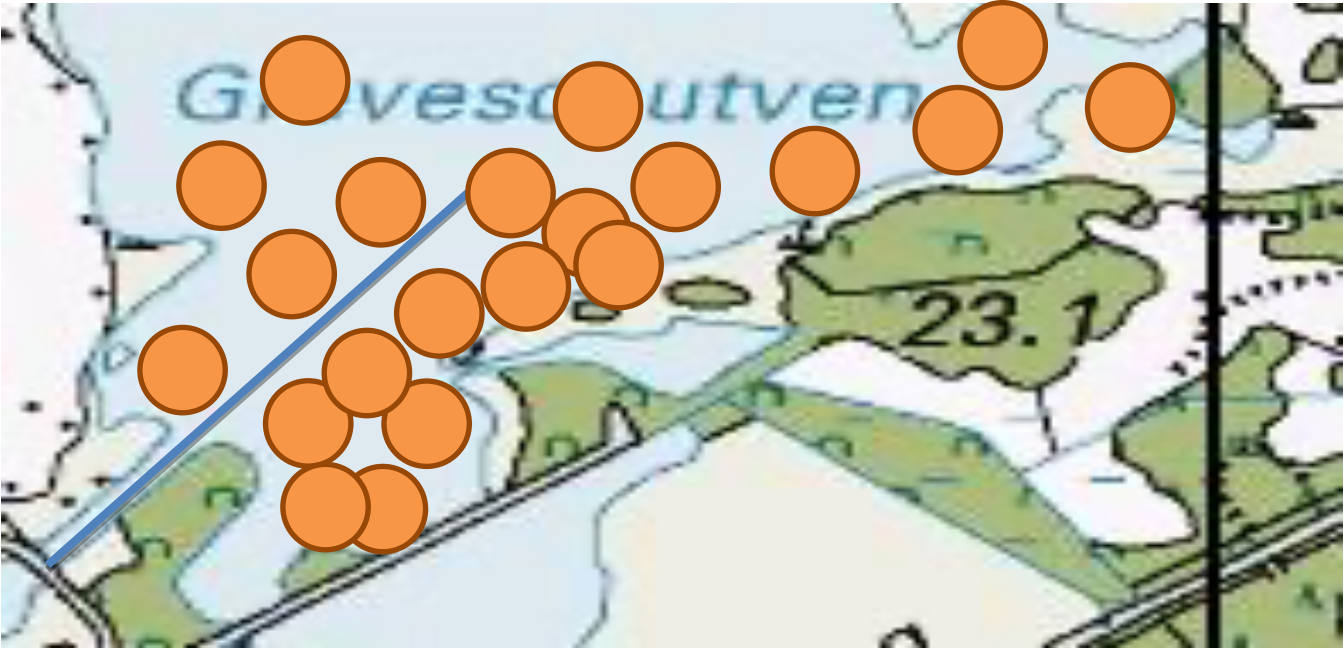
Merk labels.

Er zijn diverse kleine voorwerpen gevonden met een volgnummer. De oorsprong ervan is slachtafval. Het slachtvee werd voorzien van een merklabele met nummer en deze werden geregistreerd op het slachthuis. Er zijn erg veel van deze labels op de venbodem gevonden. Hieronder twee merken met opschrift Denmark. Waarschijnlijk was dat van ingevoerd vee uit Denemarken.

Merken van slachtvlees.

Op verschillende plaatsen in het ven zijn deze klipjes gevonden.

Met behulp van de detector zijn veel van onderstaande voorwerpen gevonden, vaak zijn ze onherkenbaar, zoals op de foto op de vorige pagina. Hieronder twee goed herkenbare klipjes met serienummers. Van onderstaande klipjes is er een van staal en een van messing.

Ook deze oude vleeshaken zijn op de bodem van Greveschutven gevonden, zowel aan de zuid- als aan de noordzijde.

Het afvissen van een visvijver op Valkenhorst.

Merktekens of keurmerken.

Slachtvee keurmerk met een merknaam Autocrotal.

Crotalia und Autocrotal
sind die allein zuverlässigen
Dauer-Ohrmarken
für Zuchtvieh. Aus einem Stück zähesten Metalls bestehend; daher sind sie unverwüsthch.
Kein Durchstechen des Ohres, wodurch unregelmässige und schwer heilende Wunden entstehen
Fordern Sie Gutachten Muster und Prospekte kostenfrei!

H. HAUPTNER
Hoflieferant Sr. Majestät
Filiale: München.
General-Vertretung f. Deutsch-Ostafrika: Herz & Schahery

BERLIN N.W. 6
des deutschen Kaisers.
Filiale: Hannover.
Berlin und London vert. durch Zörn, Schmidt & Co., Daressalam Tanga.

Slijpsteen.

Een prachtige oud slijpsteentje – grijze wetsteen met twee slijpbanen, gemaakt van een oude dakpan. Datering waarschijnlijk 19^e eeuw – 20^e eeuw.

Bot materiaal.

De bekende archeoloog en bottenspecialist Theo de Jong (Erfgoedhuis Eindhoven) was verrast door de serie botjes: "we zien bijna nooit dat particulieren deze kleine botjes verzamelen. Dit is interessant materiaal". Probleem bij botten is wel dat er niet zo maar een jaartal bij kunt zetten. Oud bot kan op ouderdom worden onderzocht via een koolstof datering, dat kost wel een paar honderd euro per monster" aldus drs. Theo de Jong.

Theo de Jong heeft alle botjes bekeken en aan de hand van de collectie in het Erfgoedhuis in Eindhoven geïdentificeerd.

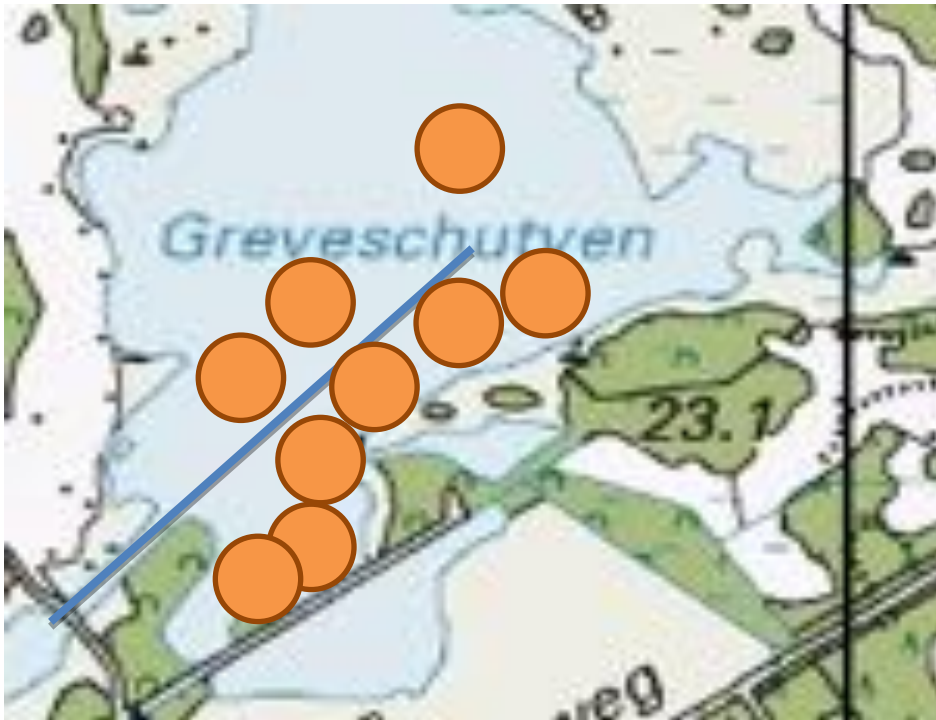

Staatbotjes.

Greveschutven 2020: schedeltje van een hele kleine hond, dit is een bijzondere vondst in een ven. De grootte was ongeveer zoals onze huidige fox. De vele kleine botjes waren staartwervels van koe of paard, met een lichte voorkeur voor de koe. Verder nog een staartwervel van een schaap of geit. Twee botten van een schaap die iets groter was als een Kempisch Heideschaap (linker scheenbeen en een dijbeen). Een midden handbeen van een schaap en snijspoor op het bot. Nog een scheenbeen van een schaap. Een rechter scheenbeen bot van een ree. Twee teenkootjes van een koe, en tenslotte een bot van een deel van de schedel van een rund.

Botmateriaal.

Bot materiaal.

Botmateriaal.

Botmateriaal.

Schedel van een kleine hond.

Deze schedel hebben we gevonden in het midden van het Greveschutven. Volgens Theo de Jong is dit duidelijk een schedel van een kleine hond, een bijzondere vondst vind hij. De grootte was ongeveer zoals onze huidige fox.

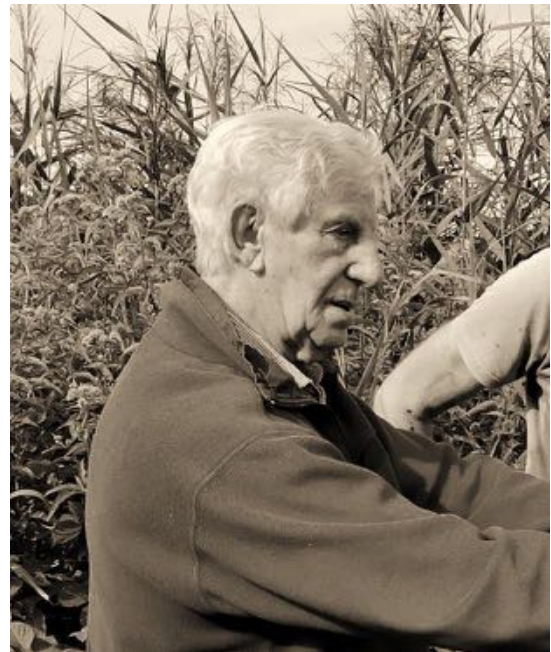

Schedel reebok.

Bedrijfsleider Herman Bloemen.

Verantwoordelijk voor beheer en toezicht van het Viskweekbedrijf Valkenswaard (landgoed Valkenhorst) en voor Maai-Liskes en Pastoorsweijer in de periode 1963 – 1999 was Herman Bloemen. Hij was als bedrijfsleider een zeer deskundige viskweker die alles weet over de viskweek van heden en verleden. Hij heeft vele jaren de werkzaamheden op de visvijvers in Valkenswaard en Bergeijk, als bedrijf, heel deskundig begeleid.

Herman Bloemen.

Het Viskweekbedrijf Valkenswaard van de Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij bestond uit de visvijvers Valkenhorst en viskweekvijvers Maay-Liskes en Pastoorsweijer in Bergeijk.

Herman Bloemen kan als voormalig bedrijfsleider als geen ander geweldig mooi vertellen over de visvijvers Valkenswaard en Bergeijk vroeger. Hij weet op alle vragen een deskundig antwoord te geven. Momenteel geniet hij nog steeds als natuurliefhebber en echte tuinliefhebber van zijn pensioen in de voormalige O.V.B. dienstwoning op het landgoed Valkenhorst.

Piet Vrenken.

De nu 91 jarige Piet Vrenken kan nog heel goed vertellen over vroeger. Piet Vrenken was direct en heel graag bereid om vragen over vroeger, voor ons te beantwoorden. Heel veel onderwerpen kan hij nog tot in detail uitleggen, Piet heeft ons vele interessante en waardevolle zaken verteld over het Greveschutven, over de visserij en de Tweede Wereld Oorlog.

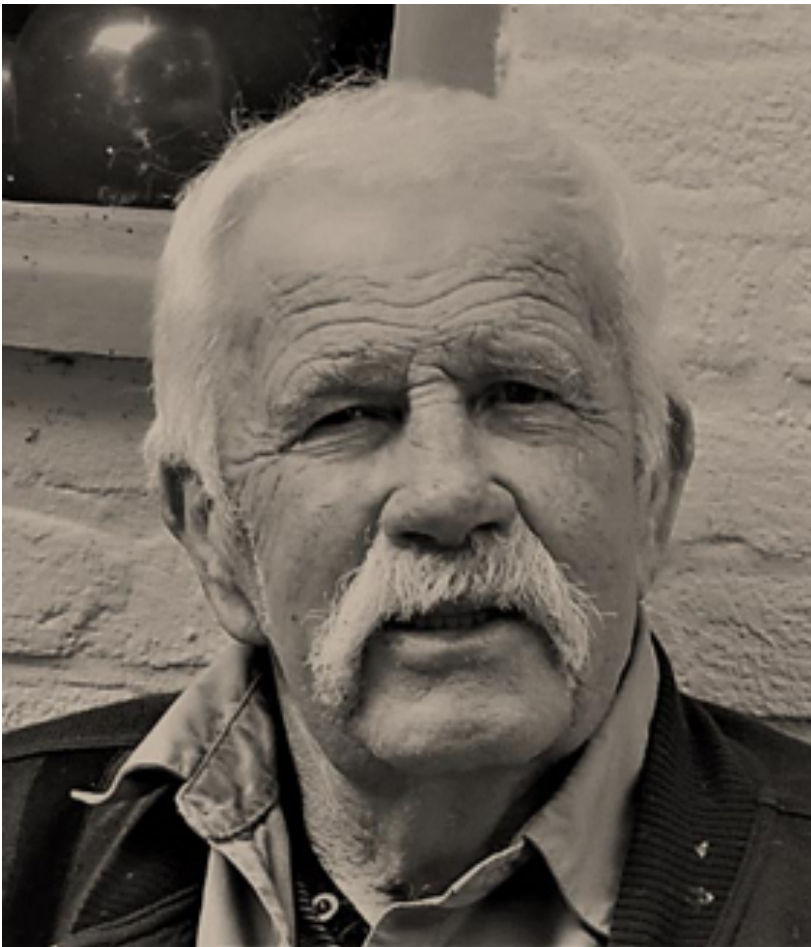

Als 14 jarige jongen is Piet Vrenken begonnen op de Visvijvers landgoed Valkenhorst bij de Nederlandse Heidemaatschappij. Vele jaren heeft hij hier de vijvers verzorgd, van maaien, visvoer maken, vissen voeren, vissen afvoeren en algemeen onderhoud. Het was hard werken op de Visvijvers.

Later is Piet Vrenken aangesteld als jachtopziener. Door de familie Loudon, voor het hele landgoed Valkenhorst. Dit werk heeft hij volgehouden tot aan zijn pensioen. Piet woont nu nog steeds op het landgoed Valkenhorst en geniet van zijn pensioen en van de natuur om zich heen.

Beheerder Geert van Gastel.

Een bekende werknemer van de Heidemaatschappij en O.V.B. was Geert van Gastel, vele jaren werkzaam op de Visvijvers Valkenhorst voor de Nederlandse Heidemaatschappij. Daarna was hij ook een aantal jaren beheerder van de Liskes viskweekvijvers en de Pastoorsweijer in Bergeijk. Onderstaande foto van Geert van Gastel is in het najaar 2017 gemaakt tijdens een van onze gesprekken over visserij.

Geert van Gastel.

Hij woonde naast de viskweekvijvers de Liskes, een echte hondenliefhebber, natuurliefhebber, markante figuur, jager en een persoon die heel veel kon vertellen over het viskweken.

Beheerder van Brabants Landschap Mari de Bijl.

In dit historisch overzicht over het Greveschutven mag Mari de Bijl als natuur beheerder natuurlijk niet ontbreken. Valkenhorst en de visvijvers zijn voor Mari de Bijl als beheerder van Brabants Landschap als heel kostbare pareltjes, en hij overdrijft niet. Dit Natura 2000 gebied behoort tot de drie beste vogelgebieden van Noord-Brabant. Maar ook op het gebied van cultuurhistorie en de flora is het gebied zeer waardevol.

Mari de Bijl druk bezig in het Greveschutven.

Het is Mari de Bijl die altijd al heeft gepleit voor zogenaamde stilte-gebieden in de Brabantse natuur. Je moet sommige gebieden deels afsluiten voor publiek om de rust te garanderen. Dit model wordt ook al vele jaren toegepast in het gebied Visvijvers Valkenhorst. In 2022 zal Mari de Bijl met pensioen gaan, hij kan terug kijken op een lange en heel geslaagde carrière bij Brabants Landschap.

Literatuur.

Arts, N., 2020. Stad en plattenland op het zand. Een archeologische biografie van landschappen en samenlevingen in de Kempen 1100 -1650. Proefschrift Tilburg University.

Baretta, J.W., E.Tobi, J.Wesseling, 1955. Handboek van de slager.

Bijl, M., de, 2019-2021. Persoonlijke mededelingen over Viskwekerij Valkenswaard en het landgoed Valkenhorst.

Bloemen, H., 2019. Mededelingen over de viskwekerij Valkenswaard en Bergeijk.

Braun, G., 2020. Een transcriptie van 19 documenten uit het kasteel archief Heeze, archief nummer D-18 over de Verkoop van turf door Baron Jan Diederik van Tuyl van Serooskerken, Heer van Heeze-Leende-Zesgehugten, in de periode 1788-1808.

Bungenberg de Jong, C.M., 1964. Geschiedenis en ontwikkeling van het viskweekbedrijf Valkenswaard. Uitgave Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij.

Burny, J. 1999. Bijdrage tot de historische ecologie van de Limburgse Kempen (1910-1950). Tweehonderd gesprekken samengevat. Natuurhistorisch Genootschap Limburg. Reeks XLII – aflevering 1.

Frenken, P. 2020. Persoonlijke mededelingen over Viskwekerij Valkenhorst en de Heidemij.

Gastel, G., 2018. Persoonlijke mededelingen over Viskwekerij Valkenhorst en de Heidemij.

Gietman, C., Y.Kuiper, Y. Storms-Smeets, L. Wessels, 2021. De Jacht. Een cultuurgeschiedenis van jager, dier en landschap.

Haartsen, A. 2003, Cultuurhistorische onderzoek naar de visvijvers in het dal van de Tongelreep. Adviesbureau Lantschap.

Kadaster, 1810. Kadasterkaart Valkenswaard.

Kerkhof, J. van de, 2021. Persoonlijke mededelingen over Viskwekerij Valkenhorst, jacht en het landgoed Valkenhorst.

Kessel, J. van, F. Roijmans, 1993. Natuurgebied het Kroonven. Kroonven, Klein Kroonven en Tjopvenneke gemeente Bladel en Netersel. Plantenwerkgroep de Kempen. (rapportage ten behoeve van de gemeente Bladel en Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij).

Kessel, J. van, 2018. Een archeologische verkenning in het Hasselsven Leenderbos. Fotoverslag van een veldonderzoek in een gebied van Staatsbosbeheer.

Kessel, J. van, 2019. Een archeologische verkenning bij het Hasselsven in Leenderbos. Fotoverslag van een onderzoek door de Rijksdienst van het Cultureel Erfgoed in een machinaal geplagd ven in een gebied van Staatsbosbeheer.

Kessel, J. van, 2020. Visserij verpachtingen Beuven en de waterlossing Beuvenloop. Documentatie over Beuven, Beuvenloop, Lieropsche Heide 1877 – 1908 (gemeente Lierop, Someren, Mierlo en Heeze).

Kessel, J. van, W. Oomen, 2020. Overzicht bodemsporen in het Greveschutven Valkenhorst. Fotoverslag van de gevonden bodemsporen.

Kessel, J. van, 2020. Visserij historie Visvijvers Liskes Bergeijk, een natuurgebied van Natuurmonumenten.

Kessel, J. van, 2020. Cultuurhistorie landgoed Valkenhorst. In de kijker: Piet Vrenken medewerker bij Viskweekbedrijf Valkenswaard, jachtopziener en natuurliefhebber. Een leven op het landgoed Valkenhorst.

Munckhof, P. van den, 2020. Persoonlijke mededelingen over boeren turfkuilen in de Peel.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, Inventarisnummer 128266. Collectienummer 20096 Beeld- en geluidcollectie Twee foto's 04-09-1934 Groote Peel (fotograaf onbekend).

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 54. Aanstellingsakte van Jan Bick tot oppasser van de jacht, 1802.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven Collectienummer 10210 inventarisnummer 2139. Francois Stienen, jager van Reijnout Diederik baron van Tuyl van Serooskerken, 1775.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 1929: Brief van de officier van de jacht in het vierde district aan de schout-civiel van Heeze en Leende over de akte van aanstelling voor Antonie Verra als jachtopziener in 1810.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 54. Aanstellingsakte van Jan Bick tot oppasser van de jacht, 1802. Collectienummer 10210 inventarisnummer 2139. Francois Stienen, jager van Reijnout Diederik baron van Tuyl van Serooskerken, 1775.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 15293 Gemeentebestuur Leende, 1811-1945.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 15280 Gemeentebestuur Heeze, 1811-1943.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 1456 Akte van verpachting van de jacht.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 80 Brief van de schepenen aan de perfect van het departement met het verzoek om het geschil aangaande de jacht rechten op de

gemeentegronden met Jean Diederik van Thuyll van Serooskerken ten gunste van de gemeente te beslissen, 1804.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Collectienummer 10210 inventarisnummer 2139. Francois Stienen, jager van Reijnout Diederik baron van Tuyl van Serooskerken, 1775.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Jacht Inventarisnummer 1929. Brief van de officier van de jacht in het vierde district aan de schout-civiel van Heeze en Leende over de akte van aanstelling voor Antonie Verra als jachttopziener in 1810.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 15293 Gemeentebestuur Leende, 1811-1945.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 15280. Gemeentebestuur Heeze, 1811-1943.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 1456. Akte van verpachting van de jacht.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 80. Brief van de schepenen aan de perfect van het departement met het verzoek om het geschil aangaande de jacht rechten op de gemeentegronden met Jean Diederik van Tuyl van Serooskerken ten gunste van de gemeente te beslissen, 1804.

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Inventarisnummer 54. Aanstellingsakte van Jan Bick tot oppasser van de jacht, 1802.

Roijmans, J. 2020. Persoonlijke mededelingen over archeologie technieken, landbouwgebruiken en Tweede Wereld Oorlog.

Roijmans, J.A.M., M.H.P.M. Ruijters, 2021. Onderzoeksgebied Greveschutven. Gemeente Valkenswaard, een archeologische begeleiding. RAAP rapport 5006.

Smets, M, 2021. Mededelingen over verkoop van turf en heiturf in Oost-, West- en Middelbeers.

Smulders, F., z.j. Aantekeningen transcriptie Bossche Protocollen boek 1, Nummer 199. Leenbrieven uit de periode 1396 – 1477 folio 27: 14 november 1420 over Jan van Brabant verpachting de Warande.

Topografische Dienst, Topotijdreis 200 jaar Topografische kaarten.

Verhees, H., 1794. Topografische kaart.

Vogt, A.F.W. 1907. Foto Karel Donk. Foto Valkerij museum Valkenswaard.

Waterstaatskaart 1877 – 1880. Rijkswaterstaat.